

החנוך בפולין

לא תתכן הבנה עמוקה לעוול הגדול, שבוצע על גבם של ילדי טיהראן, מבלי ידיעה על המצב החנוכי ששרר בפולין, ארץ מוצאם של ילדים אלה. אדם שלא חי מעודו בפולין ושאינו מתמצא באופי של יהדות פולין, ישתומם אולי על ההתרגשות ועל הזעזוע הנפשי העמוק, שהקיפו את היהדות החרדית בארץ-ישראל ובכל העולם כולו, נוכח נתוק ילדי פולין הפליטים מחנוך תורני והפקרתם לחנוך כופר. האדם הזה ישאל: מה נשתנו ילדים אלה מילדים פליטים אחרים שאף אותם מעבירים לאותו חנוך מתכחש? רק מי שראה את יהדות פולין בשלותה, יהדות זו המקורית, העסיסית, הנאמנה לתורה ולמצוות, הגדושה בלמדנות ודבקה בחסידות, שכל אורח חיי' ה' חתום בחותם המסורת ואדיקות בדת, רק מי שהכיר את יהודי פולין, הנכונים למסור את נפשם על מנהג אבות, שלא נרתעו מפני שום קרבן ובלבד לחנך את ילדיהם על ברכי התורה והיראה, רק זה יעריך את הקפוח האיום, שנתקפחה היהדות החרדית ואת החטא שחטאו לגבי הורי הילדים, האנשים, שהרהיבו לעשות בהם כאדם שעושה בתוך שלו, הלא הם פקידי הסוכנות היהודית.

סקירה כללית

„פולין העדינה“, היתה לא רק „קדומה לתורה ולתעודה“, למיום סוד אפרים מעל יהודה“, אלא היא נשארה כזו עד אחרית ימי, עד ימי חורבנה ועד בכלל. גם בעצם ימי השואה האיומה, גילו יהודי פולין מסירות נפש נפלאה לקדשי ישראל. ימי גזירות ת"ח נתחדשו לא רק במוראותיהם, אלא גם בזוהר ותפארת קדוש ה' שחפף עליהם. נמשכה השלשלת מני דור אל דור. כאו כן גם עתה, קפצו יהודים ללהבות להציל ספרי תורה משריפה, נדונו למות על סרבם לחלל את השבת, על עסקם בשחיטה כשרה בחשאי, על כי קיימו „חדרים“ במ הורו תורה לילדי ישראל במסתרים, בנות ישראל הכשרות שלחו יד בנפשן ולא חללו את טהרתן. לא רק רבנים, חסידים ותלמידי חכמים, אלא גם פשוטי עם, אנשי ההמון, התרוממו לדרגת מקדשי ה', נתקיים בה בפולין: אפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרמון. כל אלה היו פרי הלולים של החנוך, שקבלו ונתנו יהודי פולין.

בה בשעה שלמעלה ממחצית האוכלוסי' הפולנית לא ידעה קרא וכתוב, לא נמצא ילד יהודי, שלא למד את הא"ב, גם הבורים ועמי הארץ, רצו, שבניהם ידעו להתפלל, שידעו להגיד "קדיש" אחריהם. לא נמצאה בכל פולין עיירה ללא "חדר" או תלמוד תורה ואפילו היהודים הבודדים שגרו בכפרים, היו שוכרים מלמד, שישב בביתם וילמד תורה לצאצאיהם. יהודים עניים מרודים היו חושכים מפתם הדלה ומשלמים שכר למוד למלמד. לא היתה זו סתם שאיפה להעניק השכלה ותרבות לילדים, הרי התקיימו בפולין בתי ספר עממיים ממשלתיים, שההוראה נתנה בהם חינם ולא עוד. אלא שהתקיימו בתי ספר ממשלתיים מיוחדים ליהודים שהיו סגורים בשבתות ובמועדים והורו גם דת ישראל. ההורים לא הסתפקו בכל אלה, הם שאפו לתת לילדיהם חנוך תורני דוקא. גם הילדים שהיו מבקרים חצי היום בבתי ספר ממשלתיים, היו לומדים במחצית היום השני ב"חדרים" פרטיים ובת"ת.

זרמים בחנוך ומספרים

המפלגות השונות על זרמיהן קיימו בפולין רשת חנוכית משלהן. נציין אותן בקצרה ואח"כ נביא מספרים, שימסרו לנו תמונה ברורה על המצב החנוכי והמגמה החנוכית של יהדות פולין.

מוסדות החנוך של אגודת ישראל היו מרוכזים בהסתדרות "חורב", שהקיפה ת"ת וחדרים בשם "יסודי תורה" לנערים, ובתי ספר "בית יעקב" לנערות, ושיבות קטנות וגדולות, קורסים וסמינריונים. מוסדות החנוך האלה התנהלו ברוח ישראל סבא. מגמתם היתה לגדל דור נאמן לתורה וליראת שמים ולהקנות לתלמידיהם ידיעות בתורה שבכתב ושבעל פה. למען ספק את דרישות המדינה, שהנהיגה חובת חנוך כללית, הורו בבתי הספר של "חורב" גם למודי חול במידה מצומצמת וע"י כך רכשו אשור מטעם המדינה והתלמידים שוחררי מהחובה לבקר בבתי ספר עממיים ממשלתיים. למודי חול הָזְרו רק ב"חדרים", בת"ת וב"בית יעקב", לעומת זאת הישיבות היו כולן על טהרת הקודש, מבלי כל תערובת של למודי חול.

מוסדות החנוך, ששפת ההוראה בהן היתה עברית וחנכו ברוח הציונות החלונית, היו מרוכזים בהסתדרות "תרבות", שהקיפה בתנן ספר עממיים, גימנסיות סמינריונים וגני ילדים. מלבד זה קיימה ההסתדרות הציונית בתי ספר ששפת ההוראה בהם היתה יודיש, שהיו מרוכזים בהסתדרות "שול-קולט". גימנסיות ששפת הוראה שלהן היתה פולנית וחנכו אף הן ברוח ציונית, היו מרוכזות בהסתדרות "בתי ספר תיכוניים של ד"ר ברוידא".

מפלגת הפועלים השמאליים, הקימו רשת חנוכית משלהן בשם "ציש"א", שהקיפה גני ילדים בתי ספר עממיים, גימנסיות וקורסים, שפת ההוראה היתה יודיש, המגמה: יודישותם חלוני מובהק.

גם למזרחי היתה רשת חנוכית משלו "יבנה", שכללה גני ילדים, בתי ספר עממיים וקורסים. המגמה החנוכית: ברוח המזרחי.

נוסף על כך היו הקהלות מקיימות מוסדות חנוך משלהן, ברובם המכריע

דתיים.

כל אלה היו מוסדות חנוכיים צבוריים, מלבד מוסדות חנוך פרטיים בעיקר

"חדרים" ששמרו על אופים המקורי.

המספרים הבאים שאובים ממקורות מוסמכים ביותר. המספרים עד שנת תרפ"ט מתוך מאמרו של ד"ר ארי' טרסקובר "בתי ספר של הצבור היהודי בפולין" שהופיע ב"ספר היובל לד"ר ברוידא". המספרים עד שנת תרצ"ו מתוך "לעסיקאן פון פוילישע יודען" כרך א', שהופיע בשנת 1939 ערב פלישת הנאצים לפולין, (ספר זה הוא יקר המציאות, מר ב. מינץ העמידו באדיבותו לרשותנו מתוך ספריתו הפרטית), ממאמרו של ג. העכט "20 יאהר שול-וועזען פון דער יודישע מינדערהייט אין פוילען", ומהרשימה על אגודת ישראל באותו לקסיקון. המספרים על בתי ספר "יבנה", נלקחו מספרו של ד"ר כהנא "לחשבונה של תקופה", הוצאת הסתדרות בי"ס "יבנה".

שנה	גנים	גימנסיות	בי"ס עממיים	קורסים	ס"ה מוסדות	ס"ה תלמידים
1925/26	46	13	113	1	176	14,952
1930/31	79	10	173	2	269	26,499
1933/34	64	9	191	1	269	35,750
1934/35	72	8	183	1	267	37,000

שנה	גנים	גימנסיות	בי"ס עממיים	קורסים	ס"ה מוסדות	ס"ה תלמידים
1924					82	
1928					105	
1931	40	3	110	60	215	21,533
1933/34					215	23,000

שנה	גנים	קורסים	ס"ה מוסדות	ס"ה תלמידים
1929			40	5,000
1933/34			40	4,451

שנה	גנים	קורסים	ס"ה מוסדות	ס"ה תלמידים
1926			23	4,870
1929			31	6,022
1934/35			27	4,785

שנה	גנים	קורסים	לנערות בי"ס עממיים	קורסים	ס"ה מוסדות	ס"ה תלמידים
1928			18	13		5,686
1930	2	4	63	20	89	9,172
1933	5	17	81	27	130	14,461

שנה	חורים ות"ת	בית יעקב	ישיבות	ס"ה מוסדות	ס"ה תלמידים			
מוסדות תלמידים מוסדות תלמידות מוסדות בחורים								
1929	399	50,390	114	15,941	70	7,981	580	73,311
1934	578	61,328	229	30,938	114	10,141	1277	103,997
1935		265	37,981				—	109,500

מענינת התפתחותה של רשת „בית יעקב“ (המספרים לקוחים מהעתון „בית יעקב“, אדר תרצ"ג).

שנת :	תרפ"ג	תרפ"ד	תרפ"ה	תרפ"ו	תרפ"ז	תרפ"ח	תרפ"ט	תרצ"א	תרצ"ב	תרצ"ג
מוסדות :	7	22	49	55	82	114	146	176	197	215
תלמידות :	1040	4490	6585	7340	11547	15941	20900	24440	27741	30640
37981										

אם נשוה את מספר המוסדות והתלמידים של כל הסתדרויות החנוך היהודיות גם יחד, לעומת מספר המוסדות והתלמידים ברשת „חורב“ יתקבלו לנו המספרים הבאים :

בשנת 1929 ס"ה מוסדות חנוך צבוריים — 534, ב„חורב“ — 580 ; תלמידים בכל מוסדות החנוך הצבוריים — 68,226, ב„חורב“ — 311, 73.

בשנת 1935 מוסדות חנוך צבוריים — 679, ב„חורב“ — 1,277. תלמידים בכל מוסדות החנוך הצבוריים — 83,697, בחורב — 109,500.

ד"ר מרטקובר במאמרו הנ"ל קובע את העובדה כי :

ההסתדרות „חורב“ מקיפה מספר מוסדות וגם מספר תלמידים הרבה יותר גדול, מאשר כל שאר ההסתדרויות החנוכיות היהודיות בפולין ביחד.

גם מר הכט במאמרו הנ"ל בלקסיקון כותב :

המצויים ביותר והחביבים ביותר היו ונשארו „החדרים“ או ת"ת, מקום, שמגדלים ברוח חרדית טהורי אלפי ילדים.

ביחס למספרים הנ"ל יש להעיר, כי הם אינם כוללים את „החדרים“ ות"ת פרטיים, שלא היו מסונפים ל„חורב“, שוותרו על זכויות ממשלתיות ובלבד שלא להכניס למודי חול בתכניתם. כל אלה היו מוסדות חסידיים מובהקים מהטפוס הישן, שלא נטו מהמקובל גם כחוט השערה. אין בידנו מספרים מדויקים על מספר הילדים שבקרו בהם. נוכל רק לדון על פי המספר שד"ר מרטקובר מוסר ביחס לורשה. שם למדו ב„חדרים“ פרטיים למעלה משמונה אלף ילדים, ו. א. מחצית הנערים היהודיים בגיל בתי ספר עממיים בורשה. ואם בורשה כך, בעיירות הקטנות על אחת כמה וכמה. יש גם לצרף את בחורי הישיבות אשר בפולין הליטאית, ישיבות שהיו מאוגדות ב„ועד הישיבות“, בהן למדו אלפי בחורים. עוד הופעה מענינת שאנו לומדים אותה מפי המספרים בורמים החנוכיים השונים רואים ירידה במספר המוסדות והתלמידים או עלי' קטנה מאד, לעומת זאת ניכרת עלי' גדולה במספר המוסדות והתלמידים של רשת „חורב“. מכאן, שההורים נתנו את דעתם על התוצאות השליליות של החנוך הבלתי דתי והקפידו ביתר שאת, לתת לילדיהם חנוך מסורתי, בלתי פושר ונאמן. ב„תרבות“ ירידה במספר המוסדות ועלי' קטנה במספר התלמידים. על ציש"א מעיר מר הכט במאמרו בלקסיקון : „אין מספרים מהשנים האחרונות, אבל יש לקבוע ירידה במספר המוסדות והתלמידים“. שול-קולט ירידה במספר התלמידים. גמנסיות ברודא ירידה במספר המוסדות והתלמידים. ב„יבנה“ עלי' במידה ידועה, אבל ביחס לבתי ספר של „חורב“ אינה מהוה אלא 14% בלבד ובערך 7% לגבי החנוך החרדי בכללו. הסמינריון „תחכמוני“ של

המזרחי בורשה אף הוא חי פחת והולך. הנה צרור מספרים מהלקסיקון: בשנת 1925 — 206 תלמידים. 1930 — 220, 1931 — 204, 1932 — 185, 1933 — 178, 1934 — 169, 1935 — 159.

מספרים אלה משרטטים לנו תמונה מרהיבה לב של יהדות פולין בתפארתה. 80% של ילדי פולין קבלו חנוך תורני. ינקו מן השיתין וקלטו משחר ימיהם מאוצרות של ישראל סבא, גם אלה שבבגרותם נטשו אורחות אבות, חי המאור של התורה שומר עליהם לכל ידחו כליל.

בתי ספר של „חורב“ וביחוד בתי ספר לבנות „בית יעקב“, היו מחנכים יהודים בעלי הכרה והשקפת עולם תורנית מוצקת. הסתדרות הנוער האגודאיות היו מקיפות המוני נוער מאורגן. צעירי אגו“י מנו 25 אלף חברים ב־450 סניפים. בנות אגו“י 20 אלף חברות ב־300 סניפים ופועלי אגו“י 10,800 ב־152 סניפים. (המספרים לקוחים מהלקסיקון הנ"ל) ביחד מחנה של כמעט 60 אלף צעירים מאורגנים מלבד רבבות האוהדים. כל אלה היו חניכי בתי ספר החרדים. בבא הפורעניות, עמדו בנסיון. תשעים ושלוש מורות וחניכות „בית יעקב“, שנהפכו לסמל קדושת וטהרת ישראל ינקו את גבורת נפשן העילאית, מחנוך „בית יעקב“, מרוח חנוכה של אגודת ישראל.

ט י ה ר ן

טיהרן בירת פרס, זכתה בעטיים של הילדים הפליטים, אשר להם שמשו מקום מקלט, כי שמה יהי' נשא על כל שפתיים בעל פה ובכתב, בעשרות נאומים ובמאות מאמרים. "ילדי טיהרן" הפכו למושג ולסימא, כקנטוניסטים בשעתם, אף הם ישמשו בתולדות ישראל, כסמל לשואה רוחנית וגופנית איזמה. "ילדי טיהרן" יהיו אמרת כנף להתאבקות פנימית בתוך העם היהודי על עצוב דמותו, יעודו ומתותו, התאבקות בין היהדות ההיסטורית הנאמנה לתורה ובין היהדות החלופית, המבקשת להפקיע את האומה מתחת סמכות תורת ה' והמנצלת לשם כך את מסיבות החורבן הנורא, שירד על העם היהודי.

הילדים מתלקטים

אחד אחד או בקבוצות קטנות נתלקטו הילדים היהודים פליטי פולין לפרס. באביב ימיהם נתגלו להם החיים על כל מוראותיהם. שלש שנים של נדודים, רעב, מחלות ומחסור היו מנת חלקם. יש מהם שנמלטו לבדם מפני חרב הצורך הנאצי, בלי הורים ומכרים, כחיות הנרדפות על צאריהם, ויש מהם שעברו בלוית הוריהם את הגבול לרוסי' ובמו ידיהם קברו את אבותיהם ואמותיהם בשלגי הערבה הסיי-בירית וראו את עצמם פתאים בודדים ועוזבים בעולם הגדול. מזי רעב, עבדו עבודת פרך בעד פת לחם יבשה, סחרו, פשטו יד, נדדו ממקום למקום, עברו את כל רחבי רוסי' הגדולה, נפגשו עם עמים שונים, עם שבטים שונים, פראים למחצה, הנכרים התעללו בהם, נצלו אותם, התאכזרו לגביהם, לא נמצאה יד מלטפת על לחיים, לא נמצאו שפתיים מטיפות מלים רכות, דברי עדוד ונוחם. אבל הם הילדים, לא אמרו נואש, לא השלימו עם גורלם, לא התכחשו ליהדותם. הם נדדו ופניהם דרומה ולנגד עיניהם ארץ ישראל, בה קוו לשוב לחיים אנושיים ובעיקר לחיי יהודים שלמים, כאותם שראו בבית הוריהם. רק ילדים יהודים, רק ילדים שינקו ממקורות ישראל סבא, בבית, ב"חדר", ב"בית יעקב" וברחוב היהודי אשר בפולין, רק הם היו מסוגלים לקשיות עורף שכזו, רק הם היו מצוידים ברצון חיים של ברזל, במידת האמונה והבטחון בתשועת ה' שבא תבא, רק הם ידעו לשמור על צלם האלקים החקוק עליהם גם בתנאי חיים כאלה ולא הפכו לחבורות גנבים ושוודדי דרכים. הם נעשו רק מבוגרים קודם עתם, פקחים וערמומים ביותר, חשדנים ובעלי "תכלית" במידה מופרזת, אבל שמרו על סגולות ישראל—רחמים, אהבת חסד, מסירות נפש, רגשות משפחתיים ועל כולם השתוקקות לחיי תורה ושמירת מצוותי' הקדושות. הם קוו למצא כבר בפרס, שאותה ראו כפרוודור לארץ ישראל, אפשרות לצביון חיים יהודי והנה קפץ עליהם רוגזם של המדריכים, שהורכבו על ראשם.

הממשלה הפולנית הקימה בטיהרן מחנה גדול לכל הילדים הפליטים אורחי פולין ודאגה לכל מתסוריהם. היא הבינה, כי מסיבות חנוכיות דתיות יש להפריד בין הילדים היהודים והילדים הנוצרים ועל כן ראתה בעין יפה את פניתו של משרד הסוכנות היהודית בטיהרן, להקים מחנה לילדי ישראל ומסרה לידי המשרד הסוכנותי את הפקוח על הילדים היהודים, עם זה הוסיפה לכלכל את הילדים על חשבונה: מר שפר, נציג הסוכנות היהודית בטהרן (מר רוזנבלום יצא נגדו ב„הבקר“ מיום 5 לפברואר ש. ז. בהאשמות כבדות בשטח יצוג הענינים היהודים, ענין שאינו נוגע לכאן), מסר את הנהלת מחנה הילדים לעו"ד רודניצקי, פליט מוילנה, מתבולל לחצאין והלו העביר את הפקוח החנוכי לידי חבר השומר הצעיר דוד לוינברג, אף הוא פליט, היחידי שידע עברית מבין המבוגרים הראשונים שהגיעו לטיהרן. ידיעת השפה עמדה לו כנראה, שיקבל את הפקוח על חנוך הילדים. דוד לוינברג בחר לו חבר מדריכים מבין מכריו וידידיו, כטוב בעיניו. רובם של אלה לא היו מוכשרים לכך מבחינה פידגוגית או אנושית ועאכוכי לא מבחינה יהודית, חלק גדול מהם לא ידע אפילו לדבר ביודיש. ד"ר הירשברג שעלה מטיהרן ארצה, קבע עובדה זו, באסיפת המדריכים, שהתקיימה בעטלית באמרו:

בתוך חבר המדריכים הגדול של המחנה היו כוודים, יחידים בלבד שפנו אלי ואמרו: „אנו רוצים ללמוד עברית“ והיתר אפילו זאת לא אמרו. ולי הדבר הכאבי, כי המדריך חייב ללמד תחילה עברית ורק אחר כך להדריך. בלי עברית ובלי יחס פנימי עמוק לתרבות העברית ובלי הרוח העברית אין אף מדריך רשאי לחנך ילדים אלה העתידים להיות נוער עברי בארץ ישראל.

הגורם של פרוטקציה הי' הקובע בקבלת המדריכים, זאת היא גם הסיבה כי על 733 ילדים שישבו במחנה היו 65 מדריכים ז. א, מדריך אחד לכל 11 ילדים — בשום מוסד ילדים אין באופן יחסי מספר מחנכים כה רב. (המספרים נמסרו ע"י הגברת סולד בהרצאתה לפני המדריכים בחיפה, יומיים לפי בא הילדים).

הרדיפות הדתיות

באלול שנת תש"ב הוקם המחנה היהודי המיוחד. עם בא „הימים הנוראים“, ראש השנה ויום הכפורים, פרצה מחוזם של הילדים הכמי' לחיי תורה ביתר שאת. אחרי שלש שנים היו אלה החגים הראשונים, שיכלו לחוגם בתנאים תקינים פחות או יותר. המדריכים אשר החליטו ל„הכשיר“ את הילדים לקראת החי' ה„ארץ ישראל החלוני“, נקטו בכל האמצעים אשר בידם לבלום ולעקור בשיטה מחושבת את געגועי הילדים לדת ולמסורת. הפרטים על צורת החיים בטיהרן נמסרו בגביית עדות ע"י ילדי טיהרן: נחמן אלבוים בן שש עשרה, אברהם פרנקל בן שש עשרה:

ראש השנה. בליל ר"ה נתכנסו כל הילדים לתפילת מעריב, התפילה היתה נלהבת, מזועזעת ורבת בכיות, הילדים התפללו כדרך שהתפללו אבותיהם בימים הנוראים, התפללו להצלת בני משפחתם ולהצלרתם. תפילת הילדים נראתה למדריכים כ„עצבנות היסטורית“ (כך כותבת ברכה חבס בשם רודניצקי במאמרה ב„דבר“ מיום י"ח אדר). באמצע התפילה, נכנס דוד לוינברג ודרש להפסיק את התפילה ולהודו לקראת המסיבה החגיגית לכבוד החג. בשעת המסיבה לא נמנעו המדריכים וב"כ הסוכנות לעשן סיגריות — ר"ה חל בשבת. למחרת בקשו הילדים

להתפלל בבית הכנסת בטיהרן. למרות שהתפילה התחילה בשש, הרשו להם לצאת רק בתשע בבקר. הם הגיעו לבית הכנסת בשעת קריאת התורה. המדריכים אסרו על הילדים להכנס לבית הכנסת פנימה והילדים נשארו מבחוץ, בגן, אפילו לשמוע את התקיעות בבית הכנסת לא הרשו להם, כעבור חצי שעה לקחום משם, הובילום לבית קפה. נמצאו ילדים אחדים, שהתגנבו ונכנסו לבית הכנסת, ילדים אלה הוסעו בעל כרחם בטקסי למחנה חזרה. למחרת בקשו שופר לתקיעות וסרבו לתת להם.

יום הכפורים. אחרי תפילת „כל נדרי“, הכריז דוד לוינברג בקול רם: „ילדים לאכול“. כל המדריכים ישבו במשרד, פתחו את החלונות לרוחה וערכו סעודה לעיני הילדים. המעיד נחמן אלבוים נשאר באולם בשעה מאוחרת ואמר תהילים, המדריך צוה עליו להפסיק וכבה את האור. למחרת ביום הכפורים הובילו את הילדים העירה באוטובוסים, אם כי המחנה נמצא במרחק לא יותר מעשרים רגע הליכה ברגל מבית הכנסת. (עובדה זו אשרה הגברת שרתוק, שבקרה בטיהרן מטעם הסוכנות, בישיבת ועד יהודי פולין — המעיד מר אליעזר סירקיס). בבית הכנסת היו שעה קלה, המטרה היתה לעורר את רחמי עשירי טיהרן על הילדים ואמנם נדבו העשירים בעלותם לתורה סך של 60 אלף טומנים לטובת המחנה. ילד אחד בקש להשאיר לתפילת יזכור, כדי להזכיר את נשמת הוריו. המדריך גליכר הכה אותו והוציאו מבית הכנסת בכח.

בסוכות לא הרשו לילדים לגמרי ללכת העירה לתפילה. הילדים בקשו אתרוג לברך עליו, ענו להם: „שלוש שנים יכולתם לותר על אתרוג תותרו עליו גם השנה“. בשמחת תורה סדרו נשף, חלקו לחם, חמאה ובשר חזיר לכבוד החג, הציגו הצגה שתוכנה הי' שריפת בית המקדש, יהודים מתאבלים זבוכים על חורבנה, מופיעים חלוצים ואומרים להם — לא בתפילה ובאבל, אלא בלבנים יבנה בית ישראל.

ענין הכשרות. המטבח הי' טריף (גברת שרטוק אשרה את העובדה בישיבה הנ"ל). במאמצים קטנים אפשר הי' להשיג את הסכמת ועזרת הממשלה הפולנית לסדור מטבח כשר, אבל המדריכים סרבו לנקות אצבע לשם כך. בתחילה נמנעו ילדים רבים מלאכול טריפה. פנו אל דוד לוינברג ובקשו להגדיל להם את מנות הלחם או לתת מאכלים אחרים במקום מאכלי הבשר והתבשילים שאינם אוכלים. הלז סרב, באמתלה שאין כסף. באותו פרק היו מוציאים מאות טומנים לתיאטרונים וקלינוע. ליום הולדתו של דוד לוינברג קנו יין בעד סך 500 טומנים, סדרו נשף לכל המדריכים, השתכרו והתהוללו עד שהתערבה המשטרה ואסרה כמה מהם. אוכלי הכשר נוונו רק ממנת הלחם הרגילה, שנתנה לאוכלי הטריפה. היו מקרים של התעלפות והתקפות לב מחולשה ומרעב. דוד לוינברג אמר לרופא, שרצא את אחד הילדים, המתעלפים שהוא המעיד — פרנקל: אין דבר ימות אחד או שנים מהם ברעב, אז יותרו על הכשרות. אמנם מספר אוכל הכשר הלך ופחת, לא רבים יכלו לעמוד בנסיון, אחרי שרעבו במשך שלש שנים. הילד בנימין גזונדהיט ספר לגב' וין מדריכה במחנה בחדרה כי כאשר דרש בטיהרן אוכל כשר הענישוהו ולא נתנו לו לאכול גם דברים מותרים, עד שנפגע ואכל טריפות. פרנקל סדר רשימת ילדים שבקשו כשר שכללה 250 שמות בערך מלבד הילדים הקטנים. רק 14 ילדים עמדו בנסיון ולא נכנעו וראויים הם שיצוינו שמותיהם לזכרון: נחמן אלבוים אברהם פרנקל, משה בונם גליקסברג ואחיו, שמעון קריש, דוד צויבל, אלימלך

לנגבויים, דב קלינצלר ואחיו יוסף, ארי' סטפל, יוסף וידנפלד, שמואל לבין, חיים אקשטיין ודב פלמנבוים. בצר להם פנו הילדים אל הרבנים האחים הלברשטם בני האדמו"ר מומיגרווד, מגוע האדמו"ר מצנו זצ"ל, שאף הם נמצאו בטיהרן כפליטים. אחד האחים הרב ישראל הלברשטם התמסר לעזרת הילדים והציע את כל הענין לפני מר פולק יהודי דתי מגרמני' עשיר מופלג, שנתרגש מאד למשמע הדברים נשלח מיד אוכל בשביל הילדים באמצעות הרב הלברשטם. הרבנים הלברשטם באו תיכף על ענשם. משרד הסוכנות שהי' נותן תקציב חדשי לכל הרבנים הפליטים בטיהרן שלל אותו מהם. עובדה זו מאשר הרב הלברשטם במכתבו אל הועד הפועל של אגודת ישראל, ירושלים, מיום א' פ' יתרו, בו הוא כותב:

הסוכנות עשתה אתי רעות, כל הרבנים שהיו פה קבלו מהם בכל חודש 300 טומן ואני ואחי כשבאנו לכאן ג"כ קבלנו מהם ואח"כ כאשר נודע להם מה שאנו עושים עבור הילדים, פסקו מליתן לי ועד היום לא נתנו לי אפילו פרוטה אחת.

הרב הלברשטם לא פסק ממאמציו לטובת הילדים אוכלי הכשר. כאשר בא פעם לבקר במחנה, גרשו המדריך אברהם בורנשטיין והוביל אותו למשטרה ושם העליל עליו, כי הוא בא לחולל מריבות ולהשבית את השלום במחנה ואמנם הצליחו נציגי הסוכנות להשפיע על השלטונות הפולנים לאסור על הרבנים הלברשטם את הכניסה למחנה הילדים. הרבנים הלברשטם לא אמרו נואש ושלחו את חבילות האוכל לתוך המחנה. המדריכים גבולו פן יתרבה ע"י כך מספר אוכלי הכשר ובאו בדברים עם קבוצת אוכלי הכשר. את המו"מ נהל אתם דוד לוינברג, הבטיח לספק לאוכלי הכשר מצרכים מיוחדים ותנאי התנה אתם, ראשית שאסור להם לקבל מזון מהעיר ושנית, שאסור להם לקבל ילדים נוספים לקבוצתם. מאין ברירה הסכימו לשני התנאים. הילדים אסתר מייער והרץ נפתלי מייער, היו הראשונים שרצו להצטרף לאוכלי הכשר, המדריכים לא הרשו. המדריכים לא קיימו את הבטחתם, מדי יום בימו צמצמו את מנות קבוצת אוכלי כשר, אפילו מלח לא נתנו להם. רעבו באופן נורא, לכל הקבוצה נתנו שני קילו אורז ליום. לשבת בקשו תוספה של לחם, נתן להם המחלק קירשטין לחם נוקשה, אפוי לפני שבועיים, הלכו להתלונן אל לוינברג והתוא אמר למחלק, שלא יתן להם אוכל, וזלתי הלחם הזה. גאלצו להבריח את האוכל מהרבנים הלברשטם, את החבילות שהרבנים הלברשטם שלחו החזירו המדריכים. עובדה זו מאשר הרב הלברשטם במכתבו אל הועד"פ מיום ה' פ' וישלח, בו הוא כותב:

התחלתי לשלוח בכל שבוע דברים כשרים לילדים שאינם אוכלים טריפות והמה מוחים נגד זאת ואינם מניחים להביא שמה כלום.

ת פ י ל ה. הילדים בקשו מקום מיוחד לתפילה, סרבו להקציב מקום מיוחד, אבל אסרו גם עליהם להתפלל במקום סתם. באוהלים שגרו אסרו להתפלל, באמ-תלה, שאין זה מן הנמוס להתפלל באוהל בו ישנים, בקשו להתפלל במתפרה שלא בזמן העבודה, אסרו עליהם. המדריך בורשטן אמר למתפללים שהוא אוסר עליהם תפילה בצבור, כל אחד רשאי להתפלל ביחידות בפנינו. גם ברוסי, טען, אסור לילדים להתפלל בצבור. לבסוף מצאו הילדים אוהל ריק שלא השתמשו בו בכלל וקבעו אותו כמקום תפילה, מאז התחילו להשתמש באוהל זה למריחת משחה לנגועי כינים. לוינברג פקד על המדריכות לשים לב על כך, שהילדים הקטנים לא

יגידו "קדיש" אחרי הוריהם. המעיד פרנקל כנס פעם כמה ילדים לאמירת "קדיש",
נוף בו לוינברג ואמר, שילדים אלה מוטב להם, שישכחו את הוריהם ויעבירו את
הסיוט הנורא מזכרונם. פרנקל ענה לו: אם בטובת הילדים אתה רוצה, אל תרשה
למדריכות לגזול את מנות האוכל של הילדים ואל תרשה שילדים בני שבע יהיו
נאלצים לכבס בידיהם את הלבנים שלהם.

תפילין. רק ילדים מעטים נמצאו בידיהם תפילין, שהצילום בדרך
נדודיהם. היו ילדים, שהתפילין היו החפץ היחידי ששמרו עליו, אבל כאלה היו
מעטים ולכן נאלצו להתפלל במשמרות, בסתר, באין עין המדריכים רואה, ערכו
המעידים אלבום ופרנקל רשימה ראשונה של ששים ילדים מבוגרים, שבקשו
תפילין וסדורים. את הרשימה העביר הרב הלבברשטם לועד הפועל העולמי של
אגו"י. הועה"פ שלח מיד ששים זוגות תפילין וסדורים לטיהרן דרך אוירון.
כשנודע דבר הגיע חבילת התפילין, כמה התעוררות גדולה בין הילדים. המדריכים
נשארו אובדי עצות. לוינברג אמר, כי הוא רואה במשלוח התפילין אסון חנוכי
ממש. הילדים היו מאושרים, מקבלי התפילין חתמן את שמותיהם וצרפו את המכתב
הבא אל הועה"פ של אגו"י בירושלים לידי הרב י. מ. לוין. כתוב ביום ב' פרשת
שמות:

אחדשה"ט, ראשית באתי להודיע לכבודו שקבלנו מיד הר"י ישראל הלבברשטם
שלי ששים זוגות תפילין וסדורים. הרב הנ"ל מוסר את נפשו בעדנו. הגם שקשה מאד
לבא אצלנו כ' מפרעיים לו מאד. מכל מקום הוא בא אל בית הילדים הרבה פעמים
ובעזרת שיחותיו הילדים החרדים מתנהגים בדרך טובה. הרבה פעמים עלבו אותו והוא
לומר אותנו, השתדל במסי"ג שיהי לנו אוכל כשר. אנחנו מבקשים מכם שיזכרונו לטובה
אצל מו"ח שילט"א.

על החתום באו ששים וחמשה ילדים.

הרב הלבברשטם כותב במכתבו מיום ב' פרשת ויחי אל הועה"פ של אגו"י
בין השאר:

אין ביכולתי לכתוב השמחה הגדולה שהי' אצלנו בעת שראו התפילין והסדורים.
עשיתי עבור הילדים סעודה גדולה ואמרתי להם דרוש גדול אודות מצות תפילין, אך
יש לי ע"נ גדולה מאת כי אני בעצמי לא ידעתי שיש ב"ה כ"כ ילדים חרדים שרוצים
להתפלל בכל יום והיו שם אצל הילדים בכיות גדולות מהרבה ילדים שלא קבלו תפילין
ועשו רעש גדול. ובאמת המה חרדים ומתפללים ולא הניחו אותי לילך עד שאמרתי
להם בשבועה שאכתוב תיכף לכבודו ואבקש עבורם תפילין וסדורים. תליתי יש עוד
בפה הרבה ילדים חרדים, שמתפללים בכל יום.

במסיבת המדריכים שהתקיימה בעטלית בה הרצה דוד לוינברג על אודות
הילדים אמר בין השאר: להוי ידוע לכם, כי הילדים הורגלו לקבל ולקחת מה
שנותנים להם וכן הי' הדבר בענין התפילין. מכיון ששמעו, כי יש גרשמים לקבלת
תפילין נקהלו ונרשמו ואח"כ מכרו אותם ב-50 טומנים. אחת המדריכות ברוסובה,
מורה ומנהלת בית יתומים ברוסי' הפסיקה את לוינברג ואמרה: "לא נכון". פני'
היו מרוגזים ומשוללהבים. היא בקשה את רשות הדבור, אך היו"ר לא נתן לה
לדבר עד סוף המסיבה. על השאלה כמה ילדים מכרו את תפיליהם — לא ידעו
לענות. מנו לא יותר משני מקרים. (המעידה גברת הדסה וידיסלבסקי מחיפה).

הרבנים הלבשרשטם באו אל ענשם בצורה חמורה ביותר — לא נתן להם להצטרף לשיירה, שהפליגה באני' ארצה. רודניצקי הודיע מראש, שבתור עונש על התערבותם בעניני המחנה לא יקבלו סרטיפיקט ומר שפר הבטיח, כי גם בארץ ישראל ירדפום עד חרמה. לא שעו לתחנוניהם עת עמדו ע"י האני' וקראו למשטרה שתרחיק אותם משם. ואמנם הרבנים הנ"ל לא הגיעו ארצה.

כובעים. באסיפת המדריכים בעטליה אמר ד"ר הירשברג: מכל שאלה פעוטה עשו המדריכים פרובלימה, למשל מכיפות עשו קדושי כיפות (המעיד הרב ד"ר ק. כהנא). המדריך ברונשטין קבע כשיטה, שילדים הנכנסים למשרד או בשעת המפקד חייבים להוריד את הכובע. מי שהתנגד גרשוהו מן המפקד, אם בא לקבל בגדים או חפצים אחרים, לא קבל אותם. בכל זאת נמצאו ילדים, שגם על זאת מסרו את נפשם. מארגון הצופים שיסדו הרחיקו את הילדים שחבשו כובעים לראשם. גם לאכול הכריחו בגלוי ראש. הילד בנימין ליפמן בן שבע, לא רצה לאכול בגלוי ראש, במשך חמשה ימים לא קבל ארוחת צהרים בתור עונש. פעם בשעת האוכל קם הילד וקרא: „ילדים יש לי למסור לכם דבר חשוב. דעו לכם כי אנו אוכלים פה טריפות, אל תאכלו בשר“. המדריכה גרשה אותו מיד. אבל כל הילדים — ואלה היו ילדים בגיל שש, שבע, הפסיקו לאכול ובמשך כמה ימים לא אכלו בשר. בתור עונש קצצו במנות האוכל שלהם, עד שנאלצו לחזור לאכילת בשר טריפה. בעיר הנמל אחוזו אשר משם הפליגו באניות, קרה מקרה הבא: המדריכה רצתה להכריח קבוצת ילדים בני שבע, לאכול בגלוי ראש והורידה מראשם את הכובעים, הוציאו הילדים את המגבות משקיהם ועטפו בהם את ראשם, לקחה מהם המדריכה את המגבות, כסו הילדים את ראשיהם בשקים, לקחה המדריכה מהם את השקים, כסו ראשיהם בצלחות הריקות והילדים לא קבלו את ארוחתם עד ערב. כל זה נעשה לעיניו של המדריך הראשי לוינברג. ביום השלישי להפלגתם באני' התחיל לוינברג ורודניצקי להוריד את הכובעים מעל ראשי הילדים והשליכם הימה. רב החובל צוה למלחים לרדת בסירת הצלה הימה ולמוש את הכובעים השטים. ילד אחד ספג גם מכות מידיו של רודניצקי בעוון סרבנות לגלות את ראשו. הצייד אחרי הכובעים שעשה את המדריכים כל זמן נסיעתם על פני הים, „הצופה“,

„הצופה“, י"ז אדר א', כותב:

אחד המדריכים אף העז להשליך הימה מאות כובעים של ילדים, שנתנו להם בהודו.

היו כמה ילדים ששמרו במשך כל ימי נדודיהם ברוסי' על פיאותיהם, ורק בטיהרן גזוזו המדריכים. לילדים שסרבו, קצצו את הפאות בלילה בשעה שישנו. למעיד נחמן אלבוב, ניסתה המדריך גליכר, לקצץ את הפאות, אלא שלא עלתה בידו, והנער אלבובים הוא היחיד שלא הורידו את פיאותיו.

ד"ר הירשברג מטשנסטוחוב נתקבל כמורה לעברית, שפר ולוינברג התנו אתו שלא ילמד שום דבר הקשור בתורה ובדת, עובדה זו מאשר הרב הלבשרשטם במכתבו מיום ה' וישלח, בו הוא כותב:

בשבוע זה המה לקחו את ד"ר הירשברג מטשנסטוחוב, שילמוד עם הילדים עברית ותתנו עמו, שהכל יכול ללמוד עם הילדים חוץ „רעליגיעז“, כך אמר בפירוש היו"ר דשמה.

ביום ששי בערב, היו נוהגים לסדר „עונג שבת“, בשעה מאוחרת בלילה היו מכנסים את הילדים ומדליקים בפניהם נרות שבת בשבת. השיחות היו מוקדשות רובן להספה אנטידתית. דוקא בשבת, היתה המדריכה מלמדת את הילדות — כתיבה. בבית התפירה היו עובדים בשבת לפי הוראות המדריך ולצמן. הילדים הדתיים מחו נגד זה ועד כדי מהלומות הגיעו הדברים.

המעיד פרנקל ספר לחבריו בהיותם בהודו מעשי חסידית, בלילה הוציאוהו על כך המדריכים ממטתו והשיבוהו בכעין מאסר, בדד ומסוגר. עובדה זו אשר הרב הגר — מנהיג „המזרחי“, באזני הרב ד"ר ק. כהנא.

המדריכים השחיתו במובן מוסרי את הילדות המבוגרות. המדריכה רחל השתדלה באופן שיטתי להשחית את הילדים המבוגרים, דברה על לבם שיבלו בחברת הילדות המבוגרות עד שעה מאוחרת בלילות. המדריכים והמדריכות בעצמם התנהגו בפריצות והשפיעו לרעה על הילדים.

לקבוצת ילדים ששרו „עצביהם כסף וזהב“ העיר לוינברג, כי במידה שהם דורשים יחס של כבוד לגבי דתם, כך גם אסור להם ללעוג לאלילים, כי אין להבדיל בין דת לדת.

מר יונה כהן שנפגש עם הילדים בהגיעם ארצה ושוחח אתם ארוכות, כותב ב„הצופה“ מיום כ"ג אדר א':

הילדים בני האמונה היו בודדים באמונתם. קשי החיים במחנות, טלטולי הרכבים והתדהמה משפע האסונות — הכל גרם להידוק שפתותיהם.

ראשית פעולתם של המדריכים המלחים את השירה, היתה לכוון חינוך הילדים ל„חיים חדשים“ בארץ ישראל, שתכנס הוא עמל כפים ומעשי ידי אדם. את הילדים לימדו שירים „מתאימים“: „אנחנו שרים לך, מולדת ואמא, את שיר השירים לעמל“, או: „באה מנוחה ליגע ומרגוע לעמל, מבית אלפא עד נהלל“. הכול מתוכן ומכוון למטרה כסויימת וקבועה, וכשנפשות הילדים הדתיים התכווצו, מכאבי משמאו לדבר אליקים, יכלו להתכנס לפרקים בירכתי האנייה ולרוות געגועיהם וערגתם בשירת: „קול רינה וישועה באהלי צדיקים. ימין ה' עושה חיל“. לא סייצם איש, והמדריכים בשלהם. כינסו מי שכינסו, שרו עמהם ודברו על לבם:

— ילדים חביבים, „לחיים חדשים“ בארץ ישראל אנו באים ולמה הכיבוע על הראש?

באותו מאמר הוא כותב:

„אין הילדים יודעים לספר איך „נעלמו“ חבילות בגדים, איך חסרו חולצות, סודרים ונעליים לעשרות מהם“.

מעשי מעילה.

ענין הבגדים ה' לוטה כל הזמן בערפל. מר פולק, העשיר והנדיב מטיהרן, נדב סוותרים לכל הילדים, אבל המדריכים חלקו רק 300 סוותרים לילדים ואין לדעת מה נעשה עם האחרים. כך גם ה' גורל הנעליים. האשה גני' מקליץ, ספרה לגב הדסה וידיסלבסקי בעטלית, כי הגברת שרתוק חלקה לכל הילדים הקטנים

בגדים ובעיקר סוטרים כחולים סרוגים בעבודת יד. 140 סוטרים נחלקו בין 140 ילד. מיום ליום נעלמו סוטרים חדשים עד שנשארו רק שמונה מהם, נתגלה כי המדריכות פרמו את הסוטרים ועשו מהם שמלות חדשות, לעצמן. יחפים וקרועים יצאו הילדים מפרס. יחפים ובבלויים הגיעו גם ארצה. "הארץ" מיום י"ד אדר א', למחרת בואם של הילדים כותב:

לרבים מן הילדים אין נעלים לרגליהם והם יחפים. ואחרים לבושים בגדים דלים וקרועים, שאין בהם כדי לשמור עליהם מפני הקור של ימי החורף. הילדות עטופות על פי רוב צעיפים ושמלות קלות, ורק מעטים זכו לסוטרים חמים או למעילים. הלב נצטט למראה המחנה הזה.

רודניצקי קבל סך 5000 טומנים על מנת לקנות נעלים ובגדים לילדים טרם הפליגם לא". בהיותם באחוזה נסע העירה והבטיח לחזור עם הבגדים והנעלים. אמנם שב בערב ואתו עגלה עמוסה שלש תיבות. אחד הילדים פתח תיבה אחת מתוך סקרנות והנה נוכחו לדעת כי התיבות מלאות בקבוקי יין. משנשאל לפשר דבר, ענה רודניצקי, כי מחשש פן יחלו הילדים בדרך קנה בשבילם יין. בהיותם באני' ערכו מדי לילה נשף והשתכרו ביין, זללו שוקולדה וחלבנה, לילדים לא נתנו מכל אלה מאומה, הכל הי' בשביל המדריכים.

בהודו חלקו פקידים אנגלים את הבגדים לילדים לפני הפלגתם לא"י וקבעו כי הילדים קבלו את הבגדים והנעלים באופן אישי. מר רודניצקי השתדל לבטל את ההחלטה ואמנם הצליח בדבר. את הבגדים והנעלים קבלו המדריכים. לבסוף חלקו נעלים רק לחמשים ילדים ששמשו "כשוטרים" ולילדות בודדות. בכומבי העלו על האני' מאה זוגות נעלים, חלקו רק שלשים זוג השאר נעלמו. המדריכה גני' רנצקה ספרה שראתה בחדרו של המדריך זלצמן כעשרים זוגות נעלים חבוים.

ב"הצופה" מיום י"ז אדר א', כותב מר יונה כהן הנ"ל:

עוד יבוא חומר רב בפני המוסדות על התנהגותו של מדריך השיירה ר. על אופן חלוקת הבגדים, כן, על אופן חלוקת הבגדים, והרי כאן הבחור ל. אמו כבת 60 לא הורשתה לעלות עם בנה ונעוצה בטיהראן. והרי הצעיר ל—ר, בן 16, שהוכה על ידי מדריכי "השומר הצעיר" על אסיפות מחאה שערכנו נגד ר.

קסוח בעלי'

בין כל קהל המדריכים הי' אחד בלוצקי, דתי בסתר, הילדים הרגישו בזה ובקבוצתו התפללו כל הילדים. המדריכים העבירו אותו לקבוצת ילדים קטנים. שבוע ימים לפני שעזבה את טיהרן קבלו רבים מן המדריכים פקודה להתגייס לצבא. כל המדריכים מקבלי הפקודה, נשלחו לארץ ישראל באזירונים פרט לבלוצקי שאותו השאירו ואמנם נלקח לצבא.

הרבנים הלבשרשטם לא היו היחידים שנענשו בשלילת רשיון עלי' עבור היותם אגודאיים מר זליג וינגר מסוקולוב ע"י רישא. נתאשר לעלי' לאחר שנודע כי חבר הוא באגודת ישראל, בטל מר רודניצקי את רשיון העלי' שלי. והוא נשלח לאפריקה המזרחית ביחד עם אלפי הפולנים הנוצרים. מר וינגר פנה אל מר קלטור

שעלה ארצה מטיהרן ובקשו להודיע למשפחתו שבאמריקה מה עוללו לו פקידי הסוכנות-יגום למסור להם, שפקידי הסוכנות אחראים יהיו על כך שעצמותיו לא תבאנה לקבר ישראל.

גברת בילורוס רוקחת מלודו בת 43, מסרה למר יעקב כץ מחיפה כי מר רודניצקי סרב לתת לה רשיון עלי. לשאלתה מה תעשה בטיהרן ענה לה שתוכל להתחיל בעבודה מכניסה אחרי עשר בלילה. לבתה בת רשיון עלי באמרו כי בחורה יפה היא. האשה התגנבה בחשאי אל האני וכך הגיעה ארצה.

לעומת זאת קבל סרטיפיקט ד"ר אליסברג מבילוסטוק הנשוי לאשה נוצרית אשר חנך את בתו שאף היא נשאה לנוצרי תחילה בדת קטולית ואחר כך אורתודוקסית-יוונית. ד"ר אליסברג הגיע ארצה. (המעיד מר יעקב כץ מחיפה).

ועדת החקירה

וב"הצופה" מיום כ"ג אדר א', כותב מר יונה כהן:

קשה יותר היה "להסתדר" עם המבוגרים. אלה ערכו "עתון חי", שרוב החומר הוקדש לדברי ביקורת נגד המדריכים. חבר המערכת היו: אדלה, מאנהיים ומ. האגר. וכל כמה שהתקרבה השייח'ה לשערי הארץ דיברו גלויות יותר. הם היו "אגוז קשה לפצח". בי"א אדר ראשון נתכנסו באנייה ובחרו בוועדה בת שבעה. מתפקידי הוועדה: ראשית, לעורר את היישוב ומוסדותיו, שלא ישכח את הנשאים ברוסיה ובטהראן, ושנית, להביא בפני המוסדות המוסמכים חומר עובדתי על מעשיהם של המדריכים.

הילדים דימו בתמימותם, כי בהגיעם ארצה יספיק להם לפרסם את מעללי מדריכיהם ומיד תערך חקירה נמרצת והאנשים יקבלו את העונש הראוי להם. הסוכנות היהודית ראתה את המדריכים כנציגיו, היא היתה אחראית בעד כל הנעשה בטיהרן, קובעת זאת גברת סולד במכתבה הבא:

ירושלים 24.1.43

לכב' הנהלת הוועד הלאומי, כאן.

מר יצחק בן-צבי הנכבד,

הריני מאשרת את קבלת מכתבך מיום 18 לח. ז. בצירוף העתק מכתבו של חבר מועצת העירייה בפתח-תקה מר ש. כ"ץ על האשמותיו ברדיפת הילדים הדתיים במחנה שבטהרן. לי אין מה לומר בנידון זה, כיון שכל הסידורים במחנה בטהרן נעשו בפקוחה של הסוכנות היהודית. כידוע לך נמצאים מבאי כחה, על סמך מכתבך והמכתב מפתח תקוה אבקש מהסוכנות היהודית, ממחלקת העליה, כי יתעיינו בדבר וימסרו לי וגם לך את הידיעות המפורטות עד כמה מן הצדק ומן האמת יש בהאשמותיו של מר כ"ץ. בקבלי את תשובת הסוכנות היהודית, אודיעך על כך.

בברכת שלום, הנדיטה סולד

הילדים המאוכזבים שנפגשו עם רודניצקי ברחובות ת"א בקשו לעשות דין לעצמם ורק קהל העוברים ושבים הצילו מידם.

בקשר לזה כותב „הבקר“ מיום ח' אדר ב' :

בקשר לידיעה שבאה ב„הבקר“ מאתמול, בשם „ילדי טהרן מתקפים אחד המדריכים“ אני מתבקשים לציין, כי האיש שהותקף, ה' רודניצקי היה המדריך הראשי של מחנה הפליטים מטעם הסוכנות, וגילה איבה רבה כלפי הילדים שלא מן השמאל. ה'תומים בקשו לומר „קניש“ אחרי הוריהם ולא הורשו. אחרים רצו להתפלל ולא ניתן להם כובעיהם של הילדים הדתיים הושלכו לים. הכסף שנתקבל מיהודי בומביי למען הילדים ושכנס ליד ה' רודניצקי לא הוצא למטרה שלמענה ניתן. לא נקנו נעלים בשביל הילדים וכשהתריע על כך אחד הילדים — הושם בצינוק.

הסוכנות לא יכלה להתחמק עוד, למחרת המקרה פרסמה בעתונות :

הועדה מטעם הנהלת הסוכנות היהודית לבירור הטענות בקשר לעלית ילדי טהראן נגשה לפעולה, וגבית עדות ראשונה תתקיים ביום ה' הבא. הועדה תובעת מכל ארגון ויחיד להמנע מכל פעולה העשויה להפריע לה למלוי תפקידה זה. הועדה תמסור את כל תוצאות הבירור לידיעת הצבור בהקדם האפשרי.

הרכב הועדה : הועדה מורכבת מה"ה הרב י. ל. פישמן, י. גרינבוים, ד"ר ח. סינטור,

א. דובקין ומ. שפירא.

אפילו „הארץ“, העתון הנאמן לסוכנות, לא יכול ה' לעבור בשתיקה על התקלסות גלו' זו בדעת הצבור של מנוי הנאשמים לשופטים. במאמר מערכת בשם „לעג“ ביום ט' אדר ב', הוא כותב :

כן, זהו לעג. לעג לדעתהקהל הישובית ולהגיון האנושי והציבורי.

במשך שבועות תבועו בציבור חקירה ב„ענין טהראן“. כל מיני האשמות ושמעו, ביחוד בענין צירינפשות והתעללות ברגשותיהם הדתיים של הילדים. נשמעו גם האשמות אחרות. החלטתה של הנהלת הסוכנות, לגשת לחקירה, נתקבלה כדבר-מה שאסור היה לדחותו. אבל הנה נתפרסם ההרכב של ועדת-החקירה, וקשה להאמין למה שהענינם קוראות :

ועדת-החקירה מורכבת כול'ה מאנשי הסוכנות היהודית — חברי ההנהלה וסגניהם, ז. א. מאנשי אותו המוסד, שנושא באחריות למה שאירע בעניני הטיפול בילדי טהראן בדרכם לארץ. האבסורדיות שבדבר מתבלטת במיוחד אם נשחזר ההרכב זה, למשל, עם הרכב ועדת-החקירה הממשלתית בענין רשיונות היבוא. הממשלה ראתה צורך לשאת בחקירתה אנשים מן הצבור. הסוכנות היהודית פתחה לעשות זאת.

ולא די היה לה בזה, היא דאגה גם לכך, שרוב „החוקרים“ יהיו מן האנשים שהיה להם יד וחלק במה שנעשה בענין ילדי טהראן. מחמשה חברי הועדה, לפחות, שלשה קשורים במשרין בעניני העליה והטיפול בפליטים. הם היו האנשים, שהיתה להם שייכות לשליחת ההוראות לפקידים, שמעשיהם טעונים חקירה ; אולי גם מינו את הפקידים האלה. האחריות למה שהיה — במידה רבה או במידה פחותה — חלה עליהם במשרין ובעקיפין. והם מונו עכשיו לחקור במעשי עצמם !

„ועדת החקירה“ הזאת מאניש פתחה את פעולתה בפירסום „צו“ משונה אף הוא : היא „תובעת מכל ארגון ויחיד להימנע מכל פעולה העשויה להפריע לה למילוי תפקידה“. כבודם האישי של מחברי ה„צו“ במקומו מונח, אבל ועדה מורכבת בצורה כזו איננה כל רשות לתבוע לעצמה אמונה-ציבור.

לאחר שהומצא החומר הראשון לוועדה הסוכנותית, מצאה זו לנכון לדחות את הדין. "הבוקר" מיום י"ד אדר ב' מגיב על כך:

ובכן הנדחה הראשון בחקירת הסגול סביב ילד' טהראן — עובדה קיימת הסיבות הן "סכניות", ועדת המעוניינים, כפי שקראו לה בצבור, המורכבת מפקידים ונבחרים סוכנות האחרים לפרשת טהראן, דחתה את ראשית החקירה. — מפני מה? האם מפני שהמחאות מכל צד למדוה בינה, כי אין לה זכות מוסרית לפסוק בענין זה או אולי "הסיבות הסכניות" הן מן הסוג הפופולרי ביותר בארץ — ממשיכים. בענין זה שישכח. ועדות רבות אחרות השכילו להביא לידי גמר "מוצלח" כזה "פאנמות" צבירות מרעישות לא פחות מעניני טהראן.

בינתיים פורסם מכתב-תודה מצד הילדים.. להשומר הצעיר. הילדים היושבים בקבוצ עיניית הוחתמו על מכתב בתיק-מתקן, וכל כך לא טבעו עד שהחוסים הלבנים מבצבצים מתיכו.

אמני הסטטוס מתחילים במלאכת הביום.

ביום כ"ז אדר ב', באסיפת העתונאים, מסר מר משה שפירא חבר הנהלת הסוכנות, כי הועדה המיוחדת, לאחר שעינה בחומר דרשה מהנהלת הסוכנות למסור פרשה זו לברור ביה"ד של הקונגרס. ההנהלה נענתה לבקשה והעבירה את התיק לידי יו"ר בה"ד של הקונגרס. ("הבוקר", כ"ח אדר ב').

בזה בקשו כנראה להשקיט את דעת הקהל, כאילו ביה"ד של הקונגרס אינו למעשה מעושי רצונה של הסוכנות. אבל גם ביה"ד הזה לא התכנס. החומר הי' כל כך מוזעזע, עד שהתחמקו מלטפל בו. כעבור כמעט חודשיים, ביום י"ד אייר, כותב "הבוקר":

ובכן טעיתי. הרב י. ל. פישמן לא נפגש עם העתונאים בעסקי טהראן. הפגישה בוטלה בפאנומיות כזאת, עד שאפילו במרדכי בית-הסוכנות רק מעטים ידעו על הדחיה, ומעטים מהם על סיבותיה.

למעשה, העניינים מתנהלים למישרים: ועדת החקירה התפרקה, בית-דין הקונגרס לא מתכנס ואפילו עתונאים אסורים בהצצה אל מאחורי הפרגוד.

ביום כ"ז אייר פונה הועדה של ביה"ד של הקונגרס אל האנשים להמציא לה חומר, בענין התנהגות המדריכים בטיהרן. ז. א. כעבור שלשה חדשים וחצי אחרי שהילדים הגיעו ארצה, מתחילים לאסוף את החומר לחקירה. ועדת החקירה פסלה את הילדים כעדים והכשירה את המדריכים — הנאשמים העקריים בתור עדים. הועדה אינה מוסמכת להוציא את פסק הדין עלי' רק להגיש את מסקנותי' לפני הסוכנות וזו תפסוק. עם תחילת החודש מנחם אב עברה כבר חצי שנה מיום שהגיעו הילדים ועדיין הסוכנות טרם פרסמה את החלטתה. בינתיים נתפרסמה עדות מצד שלא צפו לו כלל. "הבוקר" מיום א' אלול כותב:

בשיחה עם אחד מחשובי הכמרים שסייר בצורה נמסר הדברים הבאים:

משהחלו מלספר רבים נוהרים מעבר הגביל הרוסי לפרס ושלחו כמה מאנשי הכנסיה לטפל בפליטים אלה טפול גשמי ורוחני. נתברר, כי חלק גדול מפליטים אלה

היו יהודים מזי רעב ומוכי מחלות, קרועים ובלואים שכל עוד נפשם בם עברו לפרס בתקוה להגיע לארץ מולדתם — ארץ ישראל.

מצבם הרוחני של הפליטים היה גורם במאד לפעולות מיסיונריות ואילו נעשתה פעולה רחבה בודאי שאפשר היה להעביר נפשות רבות לדת הנוצרית. אולם לנוכח הדיעות האיומות על מצבה של היהדות באירופה לא נתן להם שלשון המיסיון להעביר את הפליטים על דתם. סמוך לכך נחקלה הוראה מלונדון שלא לעשות שום פעולות מיסיונריות בין הפליטים היהודים. לסייע להם במובן גשמי מבלי לנסות להשפיע עליהם במובן דתי. הוראה זו נשמרה ונשמרת גם עתה במלואה.

יש לציין שהיהודים וביניהם גם הילדים הקטנים נמנעים עד כמה שאפשר מלהודק למוסדות הנוצריים. משנתארגנה במקצת חבורת הפליטים היהודים בפרס, ומאות הילדים שסובבו בארץ נאספו וניתנו לפקוחם של יהודים הגיעו אלינו שמועות על הסתה כללית כנגד הדת בין היהודים הפליטים ובעיקר בין הילדים שטרם ידעו לבחור בין טוב ורע. הסתה זו נוהלה על ידי יהודים צעירים שהדריכו את הפליטים הקטנים להיות כופרים בעיקר. מתחלה לא התענינו בדבר, אולם עד מהרה החלו יהודי סהראן לדבר בגלוי על הפעולות של היהודים הצעירים שערערו את דבקותם של הילדים בה' והפיצו רוח עוים בין הפליטים היהודים. בין האוכלוסיה הלא יהודית, ובעיקר בין הנוער הפרסי, החלו לדבר על מעשיהם של הנזיל, ואף פנו לממשלה הפרסית לאחוז באמצעים כנגד היהודים הצעירים שבאו זה מקרוב, ושואמרו עליהם שהם קומוניסטים.

פעולת הצעירים נגעה בעיקר בילדים הפליטים אך השתדלה גם לחדור לחוגי הנוער היהודי הפרסי בטהראן, וללא הצלחה. כמה חוגי יהודים פרסיים מטהראן הודהמו מהידיעות על כפיית הילדים לעבור על מצוות התורה, אולם לפעולה מעשית לא הגיעו. כמה מאנשי הכנסיה בטהראן התענינו במצב הילדים, ונתברר להם כי אמנם מתנהלת ביניהם הסתה לכפירה בדת בכלל.

כשבאתי אני לטהראן רציתי להכנס בעובי הקורה ולדאוג לכך שהילדים יקבלו חנוך יהודי דתי כיוון שידוע לי גורלה המר של יהדות אירופה וצר היה לי מאד לבאות את פליטי התרבות הקטנים והנדכאים גופלים קרבן לתעלולי צעירים מחוסרי מצפון, אולם כעבור כמה ימים החלו במסעם לארץ ישראל.

גם מדרכם של הילדים וחניותיהם במקומות השונים הגיעו אלינו ידיעות לא טובות על חנוך של כפירה בה' וסטיה מאמונה בבורא עולם. שמחת מאד בבואי לארץ לשמוע, שבני עם קשה-עורף נשאו חזקים באמונתם ומיד לאחר שהוסרה מעליהם יראת המדריכים האלה שבו והתפללו לאלוהיהם.

ידוע לי כי כמה כמרים צבאיים ששהו בארץ בזמן האחרון הכינו דין וחשבון עבור חוגי הכנסיה בלונדון על המצב הדתי בין החיילים במרחץ התיכון, כתבו גם דין וחשבון על המצב הדתי בין יהודי ארץ-ישראל וכעת עוסקים בכתיבת דגים וחשובות דומים על המושלמים והנוצרים המקומיים. אני מוכרח לציין שדין וחשבון זה יעשה רושם רע מאד על חוגים רחבים של הכנסיה האנגלית שהיו עד סה תומכים בציונות. דבר אחד צריך להיות ברור: היהודים יכולים לתבוע את ארץ ישראל רק על פי כתבי הקודש ועברם ההיסטורי שהם התעודות היחידות המעידות על זכותם המלאה בארץ. אבל אם היהודים עצמם פונים עורף ורומסים את חוקי התורה שניתנה להם

איך יוכלו לדרוש מאחרים לקבל את דבריה ? אני יודע שטענה זו היתה כמה פעמים נשק בידי שונאי הציונות. אני כשלעצמי מעיר זאת מתוך כוונה כנה להביא לידי תקון המצב הדתי בישוב העברי. שמעתי על כמה מקרים של בקוש אחרי בורא עולם דוסא כין גדולי אותם הקבוצים שהכפירה בעיקר היא להם לחם חוקם.

דברים אלה שאמרתם ראוי להביאם בפני הצבור היהודי בכדי שלא יעמוד באחד הימים בפני הפתעה של חוג אנטיציוני בין אנשי הדת ושומרי הדת באנגליה, תנועה שלא יהיה לה אופי מדיני (לא תהיה פרו-ערבית) כנגד סכין המצב הדתי במזרח כולו.

המדריכים שפשעו ברוחם ובגופם של הילדים האומללים אשר אותם הפקירה הסוכנות לידיהם, חיים שלווים ושקטים בארץ ישראל ויש מהם כרודניצקי, למשל, שמופיעים ומרצים ברבים. שאננים הם בידעם כי מאחורי גבם עומדת הסוכנות, אשר ברוחה חנכו את הילדים.

פ ר ק ג.

ע ט ל י ת

השבת הראשונה

העולים מטיהראן, וביניהם הילדים, שהגיעו לארץ ישראל ביום י"ג אדר א', תש"ג, הוכנסו בו ביום למחנה הממשלתי אשר בעטלית ושהו שם עד יום ראשון ט"ז, אדר א'. מבחינה נפשית הי' ערך רב לצורת החיים שבה יתקלו הילדים לראשונה, בבואם לא"י. כל מה שעבר עליהם עד הגיעם לא"י, בדרך נדודיהם ובטיהרן נראה להם כזוועה אחת בת חלוף וארעית, גם את ההתעללות ברגשותיהם הדתיים, ראו כחלק מזוועה זו. רבים הסתגלו, רבים נכנעו למשטר ולצביון החיים, שהנהיגו מדריכיהם עוזבי התורה, אבל רק מעטים השלימה מעטים הושפעו ממני. בסתר לבבם קוו לאורח חיים המקודש בבית הוריהם, הם זהו חיי תורה עם חיי שלום ושלום ובטח. מאכלים כשרים ושמירת שבת קשורים היו בדמיונם עם לחם לאכול ובגד ללבוש. האמונה, כי יבואו עוד אל המנוחה ואל הנחלה, אל היהדות השלימה בא"י, חשלה את כוחותיהם במשך שלש שנות גלותם האיומה. ארץ ישראל היתה חקוקה בנשמותיהם כמרכז הקדושה והטהרה, כך הורו להם הוריהם, כך למדו בחדר מפ' רבם, והם התכוונו לחיות בא"י חיי קדושה וטהרה: ההכרות הראשונה עם המציאות בא"י, השבת הראשונה בא"י, הי' לה ערך מכריע וקובע לדרכם בעתיד. ענין זה הי' ברור יפה לאגו"י, אבל הוא הי' ברור גם יפה לפקיד הסוכנות, השומר הצעיר" (מיום ד' אדר א') כתב: „אנחנו רוצים ודוקא מטעמים חנוכיים, שארץ ישראל, תופיע לנגד עיני הילדים העולים כמות שהיא: כארץ הבני' העברית החילונית". ואמנם נהגו לפי הקו שהתווה „השומר הצעיר".

בעטלית היו עשרות מדריכים ומטפלים מהם בערך 50 שבאו מטיהראן: לאגו"י אשרו מבין כל אלה שני מדריכים ורק אחרי כמה פניות נמרצות מטעם מוסדות אגוד"י, אשרו עוד מדריכה נוספת, בס"ה שלשה.

הי' זה כעין מורה דרך, בה תלך הסוכנות בשאלה זו גם להבא. באותה שעה היינו עדיין תמימים ולא יכולנו להעלות על דעתנו, שקפות מחריד כזה, ישמש כשיטה כבועה, בידי פקיד הסוכנות.

עשרות, עשרות אנשים שונים, עתונאים, ראשי מ פלוגות, פקידי הסוכנות וכדומה בקרו במחנה עטלית במשך הימים. מנהיג אגו"י הרב משה בלוי, שבקש לשבות בעטלית את שבתו כותב ב"קול ישראל" מיום כ' אדר א' :

היה מי שהציע שאפנה אל ה"סוכנות" לקבל על ידם רשיון כניסה, הוא חשב שבאופן זה אקבלו יותר מהר, והוא טעה. מהסוכנות דחו אותנו בלך ושוב, פניתי ישר להמשטרה וזו הודיעה תיכף בתליפון לעטלית שיש לי רשות כניסה.

גם הרב איזנשטט שבלה במחנה בעטלית את השבת, נמצא שם שלא בהסכמת הסוכנות. שחששה מפני הרושם, שיהודים בעלי צורה יהודית ובתלבושת יהודית, יעשו על הילדים, בעוררם בחובם את הזכרונות על דמות דיוקנו של אבא, סבא והדוד. ואמנם:

יש ילדים שיוצאים כדי להגיד שלום למדריך אחד בעל זקן, שמחים הם בו, רואים שיש דריסת רגל גם ליהודי בעל זקן ביניהם ובכן יוכלו כבר לחיות חיי יהודים שלמים. ("הדרך" גליון כ"ד, מאמרו של הרב ד"ר קלמן כהנא, מדריך מטעם אגו"י בעטלית).

באתי ביום ששי אחה"צ, כשעה ומחצה לפני כניסת השבת, נכנסתי ותיכף ראיתי א"ע מוקף מנחיל של ילדים, אשר שמחו אלי גיל כאשר ראו אותי, כלומר, יהודי מטפוס הנה, שהיה ידוע להם בבית הוריהם הקדושים גיחוי הנפש. (הרב בלוי ב"קול ישראל" מיום כ' אדר א').

התנהגותם של הילדים בעטלית, עוד טרם שנשחתו ע"י המדריכים במחנות המעבר, תעיד על טיבם ומהותם של ילדי ישראל התמימים:

שאלתם הראשונה של הרבה ילדים היתה: האם כשר כאן? והאם מותר לנו לאכול בכסוי הראש? מבקשים הם ממדריכיהם החדשים שיגידו אתם ברכה, שיקראו אתם שמע, שיגידו אתם קדיש.

ובבים האומרים "קדיש", הלב מתפלץ בראותך מחזה זה, איך ילד יותר מבוגר עומד עם קבוצת ילדים קטנים ומקריא לפנייהם את הקדיש. והנה נגש אליך ילד קטן ובגאווה מסר לך: "ואני יודע להגיד את הקדיש לבדי".

בימי שהותם בעטלית נערכו מדי יום ביזמו כמה מגינים של תפלה בצבור. התפילין — 110 זוגות מהם 6 שהמציאה אגו"י לטיהראן — לא הספיקו, והניחו אותם הילדים במשמרות.

(הרב ד"ר ק. כהנא במאמרו הנ"ל ב"הדרך").

המבשלת ספרה לי שבסעודה הראשונה בעטלית הודיעו הילדים, שהמאכל הוא כשר. וכל הילדים הסבו על יד שלחן אחד יחד עם ילדי החרדים, ורק ילד אחד בן 7 נשאר עומד מן הצד, ולא נגש אל השלחן. היא נגשה אליו ואמרה לו מדוע אינך יושב על מקומך לאכול, או הרים הילד את עיניו אלי ואמר לה: אמרי לי האם באמת כאן כשר? האם באמת אני יכול לאכול מהתבשיל בלי כל חשש, והיא ספרה לי שעניי זלגו דמעות, והאמנתי לה, מפני שאעפ"י ששמעתי הדברים כבר מכלי שני, זלגו גם עיני דמעות. התפלה היתה כעין תפלת נעילה ביום הכפורים, רגש קדש מלא את חלל הצדיק, והבוגרים האחרים נסחבו אל הרגש הזה.

קול התפלה פלח דקיעים, רובם התפללו מתוך הסדורים המעטים שהיו בידם, ומעוטם התפללו בעל פה, אבל גם אצל בני 8 היתה התפלה שגורה אצלם בעל פה.

באופן אוטומטי מבלי שמי שהוא יעורר אותם על כך, נדחקו כלם לספר התורה
לנשק אותה בפה, ניכר היה שהם מתגעגעים אל ספר התורה, שנשסם צמאה לדבר ה',
הם חבקו את הספר תורה בידיהם הרכות, והעניקו לה נשיקות חמות, כמי שפגש
אחרי הפסקה גדולה נפש חביבה עליו ביותר.

והרגע של ברכת הגומל, אחד הילדים עלה לתורה ככהן ובברכו את ברכת הגומל
בקול רם הצטרפו אחרו יחד כל מאה ועשרים הילדים, וקול גדול של הודאה לר' על
הטובות שגמלם נשמע בכל המחנה.

(הרב משה בלוי במאמרו הנ"ל ב"קול ישראל").

למרות שנתנה מטעם לשכת עליית הנוער הבטחה מפורשת, שהשבת תשמר
במחנה כהלכתה, נעשה הכל כדי להפגין לעיני הילדים את חלול השבת ה"נהוג"
בא"י:

בחצופה שאין כמוהו הסתובבו המדריכים של הסוכנות וסיגירות דולקות בפיהם,
ובחצופה שאין כמוהו באו שליחי הסוכנות לעטלית ביום השבת באוטובילים הלך
ושוב, וגם הבקורת של הילדים לשם עזיבתם ביום הראשון את עטלית נעשתה בשבת,
והתנהלה ע"י סקיד רשמי בסוכנות, והילדים היו צריכים להאזין לשידורי יושב וכתב
כל היום, הוא רשם באותו יום 1090 ילדים בבקרת.
(הרב בלוי ב"קול ישראל" הנ"ל).

הרב ד"ר קלמן כהנא מעיד כי חלוקת הבגדים במחסן ורשימת כל החפצים,
אף היא נעשתה בשבת ע"י פקידי הסוכנות לעיני הילדים.

מכיון שהדברים נתפרסמו ברבים ראה מר משה שפירא מנהל מחלקת העלי'
של הסוכנות חובה לעצמו, לברר את אמתותם ופנה לשם כך אל מר א. דוסטרובסקי,
מנהל בית העולים בחיפה ונציג מחלקת העלי' של הסוכנות, והנה תשובתו של מר
דוסטרובסקי:

אל מחלקת העליה, ירושלים.

בהתאם לבקשתו במכתבו אלינו, הנני למסור לו בזה את ההסבר הבא בענין זה:
פקידי מחלקת העליה והקרנטינה של הממשלה המשיכו את עבודתם בעטלית עם עולי
טהוראן גם ביום השבת, אני נסעתי יחד אתם לשם בשבת בבקר, במרחק רב מהמחנה
ירדנו מהאוטו, נכנסנו שמה כרגל, אף אחד לא ראה אותנו, בזמן עבודתנו, גם הרב בלוי
לא ראה אותנו, והוא לא ראה אותנו מעשנים, מה שראה והו שהוצאתי ילדים חוליים
באוטובוס של מנן לוד אדום לבית חולים; פקידי הממשלה עבדו שמה כל היום. מהארץ
באו הרבה אנשים ע"מ לבקר את קרוביהם במחנה אבל לא נתנו להם לגשת ונשארו
מבחוץ אם אלה עשנו זה לא נוגע לנו. זאת לא הפעם הראשונה שאנו עובדים בשבת.
בכל זמן שפקידי הממשלה עובדים אנו עובדים אתם יחד, ואין לאמור עלינו שאנו
מחללים את השבת.

א. דוסטרובסקי

מר דוסטרובסקי מאשר את העובדה שאכן עבד ועשן בשבת, רק מבחיש
שעשה זאת בנוכחותו של הרב בלוי ולפי דעתו אין העבודה בשבת... חלול שבת.

בחלול שבת בלבד לא סגי, צריך הי' עוד ללמד את הילדים פרק בפריעת גדרי הצניעות ה"נהוגה" בישוב והכל למען יראו את „ארץ הבני" החלונית" כמות שהיא ויסתגלו למנהגי' בעוד מועד:

„והלב נתפרץ לראות כבר בעטלית בחורות סוככות בחוץ באותה הפריצות שהיא נראית על שפת הים בתלאביב.

(הרב בלוי ב"קול ישראל" הנ"ל).

הרב ד"ר ק. כהנא מעיד: בעטלית הסדר הרגיל, מצד ימין צריפי גברים מצד שמאל הצריפים המיועדים לנשים. הפעם השתדלו פקידי הסוכנות וגם השיגו סדור מיוחד, לא רק שהרשו למדריכות לישון בחדר אחד עם הילדים ואפילו המבוגרים שביניהם, אלא הוקצע גם צריף מיוחד בשביל המדריכים והמדריכות לשינה בתערובת.

התמונה תהי' שלימה אם נוסיף עוד עובדה אופינית אחת, שגם עלי' מעיד הרב ד"ר כהנא: ילדים אחדים התלוננו כי „נשה פני" (הגברת שלנו — בפולנית) מסרבת לתת להם אכזות. אוכל' כעונש על השתתפותם בתפילה בשבת. אמנם ה"נשה פני" לא הפיקה את זממה, לא הצליחה בעטלית למנוע אוכל מפי ילדים יתומים, כפי שרגילה היתה לעשות בטיהראן, בעטלית היתה לילדים האפשרות להתאונן ולא היו מופקרים לאכזריות מדריכיהם. כאן נסתיימה שיטת האלימות, שכשלונה נראה בעין והתחילו בשיטה חדשה, בשיטת הפתויים וצדית הלבבות ואכן שיטה זו הוכתרה בהצלחה מרובה ורב מספר הילדים שנפלו בחרמה הפרטים בפרקים הבאים.

המשא ומתן עם הסוכנות

מכתבים ודיונים

משהגיעו הידיעות הראשונות המחרידות על מצב ההעברה על דת, השורר במחנות הילדים בטיהרן, פנה הוועד הפועל העולמי של אגו"י ביום כ' טבת תש"ג אל הסוכנות היהודית במכתב הבא:

בקשר עם ילדי טיהרן קבלנו בימים האחרונים ידיעות מוסמכות שעל פיהן יש לקבוע:

(א) חלק גדול מהילדים הוא ממשפחות חרדיות, אבל מדריכיהם ומחנכיהם הם חפשיים, העושים כל מה שביכולתם להשכיח מלבם את החנוך שקבלו בבית הוריהם.

(ב) במשך כמה ירחים לא דאגו שם כלל בדבר הכשרות והכריחו את הילדים לאכול טריפות.

(ג) הרבנים החרדים הנמצאים שם, שהשתדלו לבא בקשר עם הילדים לא קבלו את האפשרות לכך, ואלה שהורשו לעשות כן, הוזהרו במפורש שאסור להם ללמד דת.

אנו סבורים שהסוכנות היהודית היא האחראית בעד עובדות איומות אלה, שלפי דעתנו הן בגדר כליון רוחני.

אנו מרשים לעצמנו לשאול מכבודכם:

(א) היש לכם הצדקה על יחסכם לבעי' זו בעבר?

(ב) הנכונים אתם לשנות את המצב הבלתי נורמלי הזה סלגרפית אחרי התיעצות אתנו?

אי אפשר לנו לחכות בענין זה, כי קל דמי' הילדים האלה צועקים אלינו מטיהרן.

בצפי' לתשובתכם. בכבוד הראוי

יצחק מאיר לוין

מאחר שעל מכתב זה לא נתקבלה כל תשובה, בקר הרב י. מ. לוין בסוכנות ביום א' שבט ומחה נמרצות על שערורית טיהרן. הסוכנות הבטיחה לחקור בדבר.

המשטר שב"כ הסוכנות הנהיגו בטיהרן, העלה חששות מרובות ביחס לגורל הצפוי לחנוך הילדים בהגיעם ארצה. בשיחה פרטית שהיתה לגב' סולד עם גב'

ברויאר וד"ר פלק שלזינגר, הודיעה גב' סולד, כי מכיון שהיא גופה הוגה חיבה והוקרה לקדשי המסורת ולפי הכרתה הפנימית חייבים יתומים לקבל חנוך דתי, אין דאגת חנוך ילדי טיהרן גותנת לה מנוח, והיא מבקשת יפה שהיהדות החרדית רוצה להתריע ולפעול בעוד מועד. מנהיגי אגו"י לא הסתפקו במחאות גרידא, הם נגשו מיד במלא המרץ להכין מקומות קליטה לילדים.

הממשלה הפולנית, אשר על חשבונה התקיימו מחנות הילדים בטיהרן, מקציבה לכל ילד אורח פולני כך של שמונה לא"י לכלכלתו לחודש. מתוך שיחה עם פקידי הממשלה הפולנית נתברר, כי נציגי הסוכנות היהודית ותרז על סך ארבע לא"י מהתקציב הרגיל ובאו עם הממשלה הפולנית לידי הסכם, שעל פיו תשלם הממשלה הפולנית ארבע לא"י לחודש עבור כל ילד והמוסדות היהודיים יקציבו אף הם סך ארבע לא"י לכל ילד בחודש. על סמך הסכם זה רכשה לה הסוכנות היהודית את האפוסטרופסות על הילדים הפליטים.

הרב הראשי וד"ר הרץ מלונדון פנה בדרישה לממשלה הפולנית בדבר הבטחת חנוכם הדתי של הילדים. המיניסטר סטנצ'יק הודיע לקונסולי הפולנית בירושלים, שיש למסור את הפקוד על חנוכם הדתי של הילדים להרה"ג הרצוג והקונסולי מצדה הציגה דרישה זו לפני הסוכנות. ביום ג' חשון התקיימה הפגישה הראשונה בין ב"כ אגודת ישראל הרה"ג סורוצקין, הרב לוין והרב בלוי ובין הגב' סולד. ב"כ אגו"י דרשו שכל הילדים יקבלו חנוך דתי ולכל פחות 300 מהם ימסרו לחנוכה של אגו"י. תחת לחץ דעת הקהל, שנתעוררה ע"י אגו"י נאלצה הסוכנות לוותר על כוונתה להעביר את הילדים מיד בבואם ארצה לחנוך כופר. היא נאלצה לנהוג בזהירות והחליטה להשיג את מטרתה בדרך עקיפין. לשם כך הכריזה על סדור מחנות מעבר לילדים, שיגיעו ארצה. בחזון שלשכת עלית הנוער פרסמה ביום 15 לנובמבר 1942, בענין ילדי טיהרן כתוב לאמור:

ההתענינות בא"י עלתה מעלה מעלה. הנהלת „עליית הנוער“ הוצפה מכל צד בעצות, הצעות והתנודות לעזרה. הישוב גרעז מתוך הכרת חובתו לפעול ביעילות ובחקרבה. הוכנס שנוי בסדר העבודה לעומת הדרך המקובלת ב„עליית הנוער“. במשך חקופה של שבוע שנים עלו חבורות של „עליית הנוער“ ארצה. הן אורגנו כחברות ונועדו מראש למקומות הקבלה שלהם. נערים ונערות שלא היו קשורים בארגוני נוער הוכנסו בקלות לתוך הארגונים ההדוקים, מתוך ידיעה על מה שנכון להם בארץ. במשך השנתיים האחרונות, בשל לחץ תנאי המלחמה, הלכו ונחלשו התהליכים הממושבים יפה של ארגון בריא, הם התמוססו אחר כך, ולבסוף חדלו להתקיים. לפי הידיעות שהגיעו מטיהרן, קיימת אמנם קבוצה בת חמשים נערים ונערות שהיו קשורים יחדיו, הדוברים וכותבים עברית — הסימן המובהק שבדרך כלל הם בעלי חנוך. ועוד יותר שיש להם יחס יסודי ידוע כלפי החיים בארץ. ואולם קבוצה עברית ובעלת הכרה ציונית זו, היא יוצאת מן הכלל. לדעתנו, מחייב הנסיון של „עליית הנוער“ במשך שנות המלחמה לבקש גישה חדשה לקבלת גורדי טיהרן. ברור זו החלטנו לשנות את המסורת של „עליית הנוער“. הכינונו ועודנו מכינים תחנות קבלה ארעיות, מחנות בבנינים מקורים. הפליטים הצעירים יסודרו בהם בקבוצות מאורגנות לפי הגיל. כאן יקבלו בדיקה רפואית, כדי לקבוע אם אינם סועים. טפול יסודי. בשותף עם פסיכולוג, תורחבנה בדיקות אלה כדי

לברר את מצבם הנפשי של הילדים. נוסף על כך, יהא צורך לבדוק את התנאי שזכו להנות ממנו, אם הם קיים בכלל, כדי להציע הורכה פידוגית מתאימה, בנוגע לחלוקתם בכתות, לאלה האחראים להם במקומות הקבע שלהם, אם במשקים, במוסדות או בבתי קרובים. לבסוף נתון האפשרות במחנות לקבוע היכן יש לסדר את הילדים סדור קבע, ביחוד לאור הצרכים הדתיים שלהם וסביבתם הקודמת. לגבי בני "עליית הנוער" הרגילים, הרי אפשר יהיה לפסוק בשאלה האחרונה, ברוב המקרים, בעזרת הנערים והנערות הנוגעים בדבר, לפי הדרך שהוסכם עליה ע"י הוועדה הדתית בגולה ובארץ והנהלת "עליית הנוער". דרך זו אינה ניתנת לשמוש לגבי המועמדים של סיתרון. לבעי זו יש לגשת בכל הדרכים הידועות לפדוגים ולנשי הדת. למותר להגיד, כי תחנות הקבלה הארעיות התנהלנה לפי המסורת היהודית וביחוד בעניני כשרות ושמירת השבת. בשום לב לכל מה שנאמר בסעיף זה, נראה לנו כי שום נמוק מספיק אינו צריך למנוע אותה מלהוסיף צד חדש בדרכים המקובלות ב"עליית הנוער".

החזור הנ"ל הי' מיועד בשביל חו"ל כתעמולה למגבית בשביל "עליית הנוער" ובא להשקיע את סערת הרוחות שקמה בעולם היהודי למשמע מזימת הסוכנות. לסערה זו קורא החזור בלשון סג' נהור: "התענינות" ו"עצות". מענין שהחזור מודה, שרק קבוצה בת חמשים ילד יש לה חנוך ציוני והוא קובע, כי אין לפסוק בשאלת חנוכם הדתי של ילדי סיתרון. "בעזרת הנערים והנערות הנוגעים בדבר". להלן נראה באיזו מידה שמרה לשכת עליית הנוער אמונים לדעה, שהביעה בחזור הנ"ל ועד כמה "התנהלו התחנות לפי המסורת היהודית".

ביום א' שבט שלח הוועדה העולמי של אגו"י ללשכת עליית הנוער של הסוכנות את המכתב הבא:

בהתאם לשיחה שהיתה לבאי כחנו עם הגב' ה. סולד הרינו מוסרים לכם בזה רשימת מקומות קליטה בשביל הנוער העולה מסיירון. מלבד המקומות. האלה יש בידינו להציע לכם עוד כ-200 מקומות, ובשעת הצורך נהיה מוכנים להציעם לכם.

- א. קבוץ חפץ חיים גדרה 30 מקומות קליטה.
- ב. קבוץ נער אגודתי כפר סבא 30 מקומות קליטה.
- ג. שני בתים במוצא, על ידם יש לנו 20 דונם עצי פרי ומלבד זה שטח של שבעה דונם לעבוד אינטנסיבי. 60 מקומות קליטה בתור מוסד עצמאי.
- ד. בנין ישיבת פוניביו בזכרון מאיר עם צריף שעל ידו ועם שטח לעבוד. 50 מקומות קליטה בתור מוסד עצמאי.
- ה. שלשה בתים במגדיל עם שטחים מספיקים לסדור גינות. 50 מקומות קליטה בתור מוסד עצמאי.
- ו. בנין בכפר סבא עם שטח של 5 דונם לעבוד. 20 מקומות קליטה בתור מוסד עצמאי.
- ז. פנימיה ע"י ב"ס חורב. 30 מקומות קליטה.
- ח. פנימיה ע"י ב"ס יבנה חיפה 30 מקומות קליטה. רק לבנים.
- ט. פנימיה ע"י ב"ס בית יעקב ירושלים 25 מקומות קליטה. רק לבנות.
- י. פנימיה ע"י ב"ס בית יעקב תל-אביב 25 מקומות קליטה. רק לבנות.

יא. פנימיה ע"י בית ספר בית יעקב פתח תקוה 25 מקומות קליטה- אפשרות לסדור הכשרה חקלאית במדה מצומצמת- רק לבנות.

יב. ישיבת קול תורה ירושלים. 30 מקומות קליטה בפנימיה. רק לבנים.

יג. ישיבת תמארת ישראל חיפה. 30 מקומות קליטה בפנימיה. רק לבנים.

אנו מוכנים לקבל עלינו סדור כל המקומות האלה והכנתם לקראת קבלת הילדים העולים, וכאמור יש לנו בשעת הצורך אפשרות להוסיף עליהם.

רשימה של מדריכים ומדריכות בשביל מחנות המעבר נמצא לידכם בהתחלת השבוע הבא.

ביום ב' שבט התקיימה פגישה בין ב"כ אגו"י עם הגב' סולד, בהודמנות זו הביעו את התנגדותם לסדור מחנות מעבר משותפים לכל מיני שיטות חנוך ותבעו מחנות בהם תשלוט אוירה דתית ובהם יפעלו רק מדריכים דתיים, אשר יחנכו את ילדי ישראל, ברוח ישראל. גב' סולד, הדגישה, שאין רשות לאיזה מוסד להתערב בענייני עליית הנוער וציינה שהיא מפלה בסדורם של 8,000 ילדים מעליה גרמני-ביניהם 3,000 מבתים דתיים. ב"כ אגו"י שאלו לאן זה עברו 3,000 הילדים ומה הי' גורלם במובן דתי. התשובה היתה, כי גדול כוחה של המציאות ואין להתקומם נגדה. ב"כ אגו"י, הוזהירו את הגב' סולד מפני מלחמת תרבות בישוב בשעה טרופה זו, היהדות החרדית בא"י ובכל העולם תעמוד בכל תוקף על נפש הילדים להצילם לתורת אבותיהם והודיעו לה, כי מלבד מחנות הקליטה שאגו"י הכינה בשביל 420 ילד, סודר גם מחנה מעבר בזכרון מאיר, הגישו גם רשימת מועמדים למדריכים מטעם אגו"י. גב' סולד הבטיחה לבקר בזכרון מאיר ולעשות את הכל למלוי דרישות אגו"י.

ביום ד' שבט שלח הוועה"פ העולמי לסוכנות היהודית את המכתב הבא:

לאחר שלא קבלנו כל תשובה למכתבנו מיום כ' טבת בענין ילדי הפליטים מסייהרן, אשר לפי הידיעות האחרונות הפליגו באוני' ארצה, הננו מבקשים פגישה מיידית עם כב', עם אישים אחראיים.

אנו מצהירים, שאם לא יתנו לילדים ויחומים האלה אפשרות לחנוך ואורה חיים דתיים, בהתאם לחנוכם המסורתי של רוב יהודי פולין וקה"י מוכרחים לצאת במלחמה גלויה, שתתנהל על רקע דתי-תרבותי והדה הכביר לא יסאר בארץ בלבד, אלא יגיע לכל העולם היהודי שבארצות החסשויות עם כל רצונו הכביר למנוע דבר כזה בשים לב למצוקת עמנו.

אנו מוצאים לחובתנו להעירכם, שלא תבטלו את הדבר במחי יד, ולא תשאירו גם מכתב זה ללא תשובה כמכתב הקודם.

ביום ה' שבט בקר הרב י. מ. לוין שוב הפעם בסוכנות היהודית והדגיש בכל תוקף את דרישות היהדות החרדית.

ביום ד' שבט נשלח מטעם הוועה"פ אל לשכת עליית הנוער המכתב הבא:

בהתאם לשיחה שהיתה בין גב' סולד ובין ב"כ הרינו מוסרים לכם בזה רשימת מדריכים ראשונה בשביל מחנות המעבר.

מכתבה של הסוכנות היהודית מיום ד' אדר א' אל הוועה"פ העולמי:

הנני מתכבד להודיע לכב', כי הנהלת הסוכנות דנה בישיבתה מיום ב' אדר א', 7.2.43 על פנית המשלחת בראשות הרב הראשי בענין חנוך הילדים הנמצאים בדרכם מסייהרן לא"י, והחליטה כדלהלן:

אנו מבקשים להמציא להם את השאלונים בהקדם האפשרי ולאשר לנו קבלת
מכתבנו זה.

למכתב היתה מצורפת רשימת שבעה מדריכים ושבע מדריכות.

לשכת עליית הנוער בתבה ביום ו' שבט אל הועה"פ:

א. נ.

הרינו מאשרים את קבלת מכתבכם מיום א' בשבט ובו רשימת המקומות שאתם
מציעים לקליטת הילדים היהודים הפלטים מטרון. עוד נבוא אתכם בדברים בנידון זה.

(א) צורת התנוך שהילדים יקבלו תהיה בהתאם לצורת החיים שהיתה נהוגה
בבתי הוריהם. במקרים מסופקים שהגב' סולד תסבב אותם ימסרו הילדים למוסדות
תנוך רחיים.

(ב) ילדים מגיל 14 ומעלה יבחרו בעצמם את צורת תנוכם.

(ג) ההנהלה קובעת כי האחריות בעד סדור הילדים והפקוח על המוסדות אשר
להם ימסרו הילדים ישארו גם להבא בידי הלשכה לעלית נוער, ואין לשנות מהנהוג
על ידי הלשכה הזאת לגבי עיקרי התנוך הלאומי של הילדים.

בכבוד רב י. גרינבוים

תשובתו של הועה"פ מיום י' אדר א'.

הנו מתכבדים להודיעכם, כי הוע"פ העולמי של אגו"י דן כישיבתו מיום ט' אדר
א' במכתבכם והחליט לבקש מכם את הברורים הבאים, מבלי לסור מעקרון שהובע גם
ע"י הרב הראשי הרצוג, שיש לתת תנוך דתי לכל הילדים בלי יוצא מן הכלל:

(א) לסעיף א' במכתבכם שצורת התנוך של הילדים תהי' בהתאם לצורת החיים
שהיתה נהוגה בבתי הוריהם. עומדת השאלה בפנינו איך יבורר דבר זה? עלינו להוסיף
שאפשר לקבוע בודאות גמורה, שהחלק היותר גדול של יהדות פולין הי' דתי והרוב
המכריע של היהדות הדתית הי' מאורגן באגו"י.

(ב) לסעיף ב' שילדים מגיל 14 ומעלה יבחרו בעצמם את צורת תנוכם, עלינו
להדגיש שהילדים האלה נעים ונדים זה שלש שנים ברוסיה עוברים ללא בית וחנוך,
שבתי צרות וסבל ואינם מסוגלים מבחינה נפשית לקבוע בעצמם את צורת תנוכם.

(ג) לסעיף ג' שהאחריות בעד סדור הילדים והפקוח על המוסדות, אשר להם
ימסרו ישראל מדי לשכת הנוער ואין לשנות מהנהוג לגבי התנוך הלאומי של הילדים,
נבקשכם להמציא לנו ברורים, מה אתם מבינים תחת הגדרות אלו: "סדור הילדים, פקוח
על מוסדות טפולם ובכלל מהי ההגדרה של תנוך לאומי?

הסוכנות ענתה ביום י"ח אדר א':

קבלנו את מכתבכם מיום י' לח"ו והגנו להעיר:

(1) הגב' סולד יחד עם ועדה שתעזור על ידה, תקבע לאחר ברור עם הילדים את
צורת החיים שהיתה נהוגה בבתי הוריהם.

(2) ילדים מגיל 14 ומעלה מסוגלים לדעתנו לבחור בעצמם את צורת חייהם.
סעיף זה אינו ענין לברור ההחלטה, אלא וטוח על ההחלטה.

(3) סעיף ג' שלנו מתכוין לכך שילדי ישראל הבאים לארץ יחונכו להיות אזרחים
טובים של המולדת, יכשירו עצמם לחיים פרודוקטיביים וישתתפו בפעילות בבנין הארץ.

בכבוד רב י. גרינבוים

מתוך שאיפה להגיע לידי הסכם ולמנוע מלחמת גלוי' הסתפק הועה"פ של
אגו"י בדרישה מינימלית ביותר וכתב ביום ב' אדר א' אל הסוכנות:

בתשובה למכתבכם מיום י"ח ח. ו. הרינו להעיר שאנו דורשים שבועדת
לחלוקת הילדים למקומות קליטתם ישתתף בא כח אגו"י.

דרישתנו זו מקבלת תוקף ע"י זה, שרוב הילדים חנם ממוצא חרדי.

ביום ז' אדר א' כתב הוצה"פ ללשכת עליית הנוער :

בהתאם לשיחה שהיתה לב"כ עם הגב' סולד ביום ל' שבט הרינו מוסרים לכם
בזה רשימה נוספת של מאתיים מקומות קליטה בשביל הנוער העולה מטהרן נוסף
לרשימתנו ובהתאם למכתבנו מיום א' שבט תש"ג :

מקומות קליטה בפנימי' לנערים בלבד :

25	א. ישיבת שפת אמת ירושלים
25	ב. ישיבת פתח תקוה
15	ג. ישיבת תפארת ציון בני ברק
25	ד. ביי"ס יבנה ירושלים
20	ה. ביי"ס חרדי כפר עטא
20	ו. ישיבת כפר גנים
20	ז. ביי"ס חרדי רעננה
25	ח. ביי"ס חרדי הרצלי
25	ט. ביי"ס חרדי צפת

אנו מוכנים לקבל עלינו סדור כל המקומות האלה והנכנסים לקראת קבלת
הילדים העולים.

שתי הרשימות של מקומות הקליטה כללו מקומות בשביל 635 ילד, בעיר
ובכפר, לתורה, מלאכה, חקלאות והשתלמות בלמודי חול, ז. א. ה' בהם כדי לספק
את כל הדרישות. בכל זאת התברר בשיחה שהיתה עם הגב' סולד ביום י' אדר א',
כי בין 11 מחנות מעבר שאושרו לא נמצא אף מחנה אחד של אגו"י. גב' סולד
הודיעה, כי מפאת מחלתה לא עלה בידה לבקר את המחנה בזכרון מאיר ועל כן
לא יכלה לאשרו בתור מחנה מעבר. (כאילו אי אפשר ה' לשלוח מ"מ לבקר
בזכרון מאיר). כמו כן התברר, כי אשרו רק 5 מדריכים מבין המועמדים שהציעה
אגו"י, לעומת קרוב למאה מדריכים אחרים מלבד המטפלים. הנמוק: רק לחמשה
מדריכים אלה שלחו את השאלונים, משום חוסר טפסי השאלונים, שאולו מהמשרד,
לא היתה ללשכת עליית הנוער אפשרות לשלוח שאלונים למועמדים האחרים
שאגו"י הציעה אותם ומכיון שלא נתקבלו פרטים על טיבם ומהותם, לא יכלו
גם לאשר אותם. בשביל המחנה בעטלית, אשרו רק שני מדריכים אגודאיים.
הנמוק: הילדים ימצאו בעטלית רק במשך שלשה ימים וממילא אין ערך רב
לפעולת המדריכים בזמן קצר כזה. ב"כ האגודה מחה באופן נמרץ ולא השיג אלא
אשור מדריך שלישי בשביל עטלית והבטחה, לאשר לכל מחנה מעבר מדריך
אגודאי אחד. הבטחה זו נתנה גם מפי מר גרינבוים.

בפגישה שהיתה לרב י.מ. לוין עם מר בן-גוריון ביום י"ח אדר א' נדון
ענין ילדי טיהרן והקפוח שהסוכנות נוהגת בו כלפי אגו"י. מר בן-גוריון הודה,
כי היחס אל אגו"י ה' בלתי צודק והבטיח את תקן המעוות. הרב לוין הזהיר בפני
ריב אחים בשעה זו והביע את חרדתו הגדולה לאפשרות, שילדים אשר היו שומרים
על יהדותם בחוץ לארץ עלולים לצאת ח"ו לשמד רוחני דוקא בא"י.

עברו שבועיים ימים וההבטחות עדיין לא קוימו. בינתיים הגיעו ידיעות מחרידות על המצב השורר במחנות המעבר. דעת הקהל החרדי הנסערת אלצה את המזרחי להריץ מכתב משותף עם אגו"י אל גב' סולד ביום כ"ד אדר א' :

לצערנו הגדול הננו מוכרחים להעיר לכבודה, כי הידיעות, אשר היא מקבלת מאת המדריכים והמדריכות שלה בנוגע להרכבם הדתי של הילדים הפליטים אינן נכונות. הנה הגברת-ספרה, על סמך הידיעות אשר בידה, כי הילדים, אשר באו מטיהרן לא ראו מימיהם בית כנסת ואפילו אחד מהם אינו יודע לברך ברכת התורה. כשנפגשנו במחנות השונים עם הילדים ובבית הכנסת "ישורון" באנו לכלל דעה כי 90% של הילדים הם מבתי חרדים ויודעים היטב להתפלל. הרבה מהם אפילו מטיבים לדבר עברית.

בהתאם להנ"ל לא נוכל להסכים, בשום אופן כי הילדים יקבלו חנוך חפשי המתנגד בהחלט לעמדת ההורים של הילדים האלה.

אין לנו רשות לקבל אפטרופסות על הילדים ולכונן את החנוך שלהם כסוב בעיני החפשים שבינינו.

בכל תוקף אנו דורשים כי הרוב הגדול ביותר של המדריכים יהיו אנשים יראי שמים אשר ידעו להדריך את הילדים בדרך ישראל סבא.

ידועה לנו למדי עמדת הגב' בנוגע לדת ואנו מוכנים לעמוד לעזרתה בכוח זה.

בשם הסתודות המזרחי : י. ח. פרבשטין

ובשם אגודת ישראל : י. מ. לוין

מכיון שהמדריכים החפשים בירושלים התלוננו בפני לשכת עליית הנוער על ההתענינות שמראה הצבור החרדי ביחס לילדים, החליטה לשכת עליית הנוער להעביר את המחנה מבית החלוצות בירושלים לנהלל. המזימה הזאת נודעה לאגו"י בעוד מועד, קמה "תרגשות כבירה" משלחת רבנים גדולה בקרה אצל הגב' סולד והצהירה שהקהל לא ירשה להוציא את המזימה לפועל. במכתבו מיום כ"ד אדר א' כותב הוועד"פ אל הגב' סולד :

כב' הגב' סולד.

בהמשך לשיחתו הטלפונית של הרב בלוי אמש, אנו מוחים בכל תוקף נגד הרצון להעביר את הילדים מבית החלוצות בירושלים לנהלל. לאור העובדות, שסביבה בלתי דתית אין נשמר אף תקנון שנקבע ע"י כב' ובהתחשב עם זה שהרוב הגדול של הילדים הנו שומר תורה, אין אנו יכולים להבין איך הלשכה באה לידי החלטה זו ומוכרחים אנו לראות בה התעללות בקדשי ישראל. אנו מקוים שהלשכה ברגע האחרון עוד תסוג מלהוציא לפועל.

תשובתה בענין המדריכים אינה מספקת אותנו בשום אופן. כמעט בכל המחנות מהוים הילדים דתיים רוב ענקי. מן הנכון הי' על כן לסמור את הספול בילדים אלה אף במחנות המעבר בידי מתנכים דתיים. לעומת זאת רואים אנו, שרוב המדריכים הם לא דתיים. אנו דורשים לשנות את הרכב חבר המדריכים ולצרף לכל מחנה לפחות מדריך אחד מאגו"י. בענין זה הרינו מנהלים מו"מ כבר יותר משבוע ולצערנו הרב איננו רואים מצד כב' שום הבנה מספיקה לתביעתנו זו. אנו חוששים שהדבר הזה לא ישמש תקדים להבא.

את הילדים לא העבירו לנהלל ואין לדעת אם נרתעה לשכת עליית הנוער מפאת מחאותי של אגו"י או מחמת קושי סדור מספר רב כזה של ילדים בנהלל. את אשור המדריכים הנוספים של אגו"י דחו פקידי לשכת עליית הנוער מיום ליום, באמתלאות שונות ומשונות. תהליך ההעברה על דת במחנות המעבר התגבר ביתר שאת ומרץ כל יום נוסף הפיל חללים רוחניים חדשים בין הילדים. ביום כ"ח אדר א' נפגש הרב י. מ. לוינ עם הגב' סולד ובו ביום שלח לה את המכתב הבא:

אנו מצטערים להודיע, שהידיעות המגיעות אלינו מצורת ההדרכה הרוחנית לילדי טיהרן במחנות הארצי, מועזות מאד ממבט הדת, המדריכים מעשנים בשבת, מדליקים ומכבים את החשמל וכו' לעיני הילדים, הילדים מובלים לבקורים בקבוצים חפשים בהחלט שהאוכל בהם טריפה, חלולי שבת נעשים בתוך המחנה ע"י מוסדות נוער הנמצאים בקירוב מקום אל המחנה, ומסדרים בקורים ע"י הילדים גם לימי השבתות בקבוצים שחלול השבת הוא נסרץ בהם מאד. לדוגמא: נמסר לנו שבשבת השניה יבול ילדי מחנה בית החלוצות בפתח-תקוה את כל יום השבת בגבעת השלשה וכו'.

מע"כ יודעת, שאנו חרדים מאד לגורל הילדים, ביחוד לאחר שנתברר ששמונים או תשעים אחוזים הם ילדי חרדים, וילדים שהם בעצמם שומרי תורה ודת. הבקורת מצד הצבור החרדי כלפינו על אדישותינו בענין זה גדולה מאד, ואיראפשר לנו להתעלם ממנה, ביחוד כשגם אנו מודאגים מאד, וגם אנו יודעים שהדברים הם שלא בסדר, ולא על פי התכנית היסודית שהובטחה ע"י מע"כ. אחד המדריכים הצהיר לנו בפירוש, שיש לו הוראה מפורשת שהמחנה אינה צריכה לשאת „אופי דתי“ והמדריכים להמשיך ביחס לשבת ודת את כל הרגלי החיים שלהם, ללא כל התחשבות בעובדא שלידם נמסרה ההדרכה של ילדים שומרי תורה.

המצב הזה מכריח אותנו לדרוש ממע"כ באופן רדיקלי את התקונים המיני מליים הבאים:

- א. לסדר בלי אחר שכל מחנה ימצא לפחות מדריך אחד אי מדריכה אחת מאגודת ישראל מתוך המועמדים שהגשנו ושנגיש אותם אם נדרש לכך.
- ב. שתנתן הוראה מפורשת לכל המדריכים אפילו החפשים שעליהם להמנע ככל תוקף מפעולות הפוגעות בדת כגון עישון והדלקת נר ואש בשבת וכדומה.
- ג. לא להרשות בקורים לקבוצים החפשים ומכל שכן בשבת.
- ד. שהשעורים הניתנים לילדים בתנ"ך ועל כל נושא הקשור עם דת ינתן על ידי מדריך או מדריכה דתית, אם אין הדבר אפשרי לא יותן במחנות כלל חנוך במקצועות אלה.
- ה. לאשר לנו שבחינות הילדים ביחס לחלוקתם לחנוך קבוע, תיעשינה בהשתתפות ביאת כח מתאימה מצדנו.
- ו. אנו מבקשים מאד להרגיע אותנו בהקדם בתשובה חיובית על כל הנ"ל כדי שנוכל להשקיע את סערת הרוחות של הצבור החרדי וכדי שנוכל לחכות במדת מה של מנוחה נפשית לתוצאות הדבר וסדורו הנכון.

בכבוד רב, י. מ. לוינ

- ז. ב. המכתב הזה חתמתי עוד קודם שיחתי את כב' והיות שלא אבד מאקטואר ליותו, הנני ממציאו לכב'.

פתאום חזרו בהם פקידי הסוכנות מכל הבטחותיהם והודיעו, כי אינם יכולים
לאשר יותר משני מדריכים נוספים לאגו"י, אחד רחנברג בשביל המחנה בבית
צעירות מזרחי בירושלים ואת גב' וין בשביל המחנה בחדרה. אבל גם לשני
מדריכים אלה לא נתנה רשות הכניסה למחנות מטעם חבר המדריכים שבמחנות
ופקידי הסוכנות בשאר כאילו מחוסרי אונים נגד ההתנגדות של המדריכים להגשמת
הוראות לשכת עליית הנוער. המדריך רחנברג לא הוכנס בכלל למחנה ואת גב'
וין קבלו רק לעבודת המשק במחנה; לא הכירו בה בתור מדריכה, לא נתנו לה
קבוצה ולא שתפוה בישיבות חבר המדריכים. אף כי גב' סולד הבטיחה למסור
לאגו"י 200 עד 250 ילד, הודעתה לעתונאים שכאילו אין לדתיים אלא 350 מקומות
קליטה וגם אלה כמעט כולם במסגרת הפועל המזרחי, הגבירה את החששות להפדת
הבטחות נוספת. ביום א' אדר ב' כתב הוע"פ לגב' סולד:

א. בעתונות מיום ו' כ"ה אדר א' מורסם כאילו גם אגודת ישראל הסכימה,
שילדים מגיל 14 ומעלה יבחרו בעצמם את צורת חנוכם, עלינו להודיש, שבמכתבנו
מיום ו' אדר א' ש. ז. סעיף ב' הכענו במירוש את דעתנו גנו הנחה זו כנמוקים
מתאימים.

ב. כן מורסם ב"הארץ" מיום ה"ל שהוכנו כ-350 מקומות קליטה דתיים רובם
בחוגי המזרחי, הדבר יכול להתפרש כאילו אתם מתעלמים ממקומות הקליטה שהוצעו
ע"י אגודת ישראל, כי על ידינו לבד הוצעו לכם יותר מ-500 מקומות קליטה, ואם כן
איך זה אפשרי, שיש רק כ-350 מקומות קליטה ורובם בחוגי המזרחי?

ג. נבקש מכב' לתת רשיון שהנהלת אג"י תוכל לבקר בכל מתנה.
ביום י"ב אדר ב' כתב הוע"פ ללשכת עליית הנוער:

עדיין אנו מחכים לתשובה לכל פניותינו המרובות שנשאר עד עכשיו ללא
כל תוצאה מעשית.

עלינו להעיר, שהמחנות כבר הולכים ומתחילים ודרישתנו לפחות מדריך אחד
מאגו"י בכל מחנה לא נתגשמה; ולא עוד אלא שאף שני המדריכים הנוספים שאושרו
לנו לא הורשו להכנס לתפקידם ודוחים אותם באמתלאות שונות שמר ביט אינו.
רצוננו לקבוע עובדות ולהוכיח על יחסכם להישותתנו, יחס שאינו הולם לגמרי
את הבטחותיכם כל הזמן אלינו בשאלה זו.

על אף יחסם המחפיר אל אגו"י ותביעותי קבל מר ברל לוקר, נציג
הסוכנות בלונדון, ביום 1 לאפריל את המברק הבא מהסוכנות בירושלים:

לונדון 1/4/45

ליון ירושלים.

ברל לוקר קבל טלגרמה מירושלים בענין ילדי טיהרן. שהמו"מ ע"ד חלקה
של האגודה מחקם ויש תקוה לתוצאות מוצלחות, אנו מצדנו מוכנים לעזור להתפתחות
ואפשרות חנוכית בהתאם לשיטה החקלאית שלנו ונשאיר את החנוך החרדי לה, בדיוק
כמו שעורנו לאגודה בלי כל ספק בכפר סבא, חפץ חיים וחורכ". גודמן אגודה.

המברק לא בא אלא לסנוור את עיני התורמים בשביל עליית הנוער באנגליה
ולהשקיע את סערת הרוחות בקרב הצבור היהודי שם.

בשיחה שהיתה לבי"כ אגו"י עם גב' סולד הבטיחה שוב לאשר את פנימיות בית יעקב בתור מקומות קליטה.

ברגע האחרון לפני חסול המחנות הובילו את הילדים לטיול על פני הקבוצים שבצמק. הילדים שהיו רגילים לרעב ומחסור שנים רבות, חזרו מהטיול כשהם נדהמים מהשפע וההדר שראו עיניהם בצמק. במצב נפשי כזה היו מוכשרים כבר לבחור ולענות בהתאם למשאלותיהם של פקידי הסוכנות. בקשר עם זה כתב הוצה"פ אל הסוכנות ביום כ"ט אדר ב':

כבר במכתבנו מיום י' אדר א' ש. ז. הדגשנו לכם בנוגע לילדים מגיל 14 ומעלה שהתלחטם כי יבחרו בעצמם את צורת חנוכם, שהדבר אי אפשר. מפני שילדים אלה נדדו שלש שנים ברוסיה עזובים ללא בית וחנוך, שביצי צרות וסבל ואינם מסוגלים מבחינה נפשית לקבוע בעצמם את צורת חנוכם.

הדגשנו לכם דבר זה עוד טרם ידענו מה שיתרחש במחנות המעבר. למרות שמחנות המעבר היו צריכים לשמש למקומות מנוחה וגופש לילדים, לנוח מעמל הדרך מתלאותיהם ולספול רפואי, בכל זאת בלבד את מוחות הילדים הרכים בתעמולה הכי גדולה לא רק המבקרים אלא בעיקר המדריכים ומטפלים מכל הזרמים שכל אחד רצה להטביע את חותמו על נפש הילדים.

במחצית המחנות לא הי' אף בי"כ אחד של אגו"י וכך היו הילדים, שהם מ-80%-90% ילדים דתיים, בני הורים חרדים, מבודדים מכל השפעה דתית והשפיעו עליהם בכל אמצעי התעמולה, להעבירם על דתם, לנתקם מחיי המסורת ולשרש מלבם כל זיק דתי.

כמה ילדים בני הורים דתיים מלכתחילה למדו אותם להגיד שהם בני הורים בלתי דתיים ואפילו אנטי-דתיים.

ביחוד היתה גדולה והסתה מכל הצדדים ומכל המדריכים והמטפלים נגד אגו"י. כל האמצעים היו כשרים להשחיר את פניו של אגו"י בעיני הילדים. רוב הילדים בפרט מהגדולים, עוד בדרכם על האני הכירו באגו"י ולא ידעו אחרת מאשר אגו"י ובמחנות השתדלו בכל הדרכים לשרש מהם כל זיקה לאגו"י.

ובאחרונה הטיול בצמק, למרות שבעליות הנוצר הקודמות נהגו לסדר טיול בארץ רק אחרי חצי שנה, נזדונו הפעם לסדר תכף טיול לילדים שזה עתה באו לארץ מבוהלים בנפש ובגוף מכל נדודיהם ותלאותיהם. בטיול הזה נעשה שוב הכל להבאיש בעיניהם את התורה והדת והיהדות הדתית. הטיול בצמק הי' תעמולה בולטת להשפיע על הילדים ללכת לקבוצים הבלתי דתיים.

אנו עומדים איפה על נקודת המבט בכל תוקף, שאחרי פרוצס ארוך כזה של הרחקת הילדים מהדת החל מטיהורן, דרך מחנות המעבר ועד הטיול בצמק, לא יתכן בשום אופן, שמשאל אצל הילדים, לא רק הקטנים אלא גם הגדולים, יכריע על מסירת הילדים למקומות קליטה, מפני שתשובות הילדים תהיינה בהתאם לתעמולה והדרכה כפי שלמדו אותם, לכן אנו מחזיקים בנקודת מבטנו, שהבענו במכתב ביום י' אדר א' הגיל, מפני שמשאל כזה, שתשובות הילדים, ערוכות בו מראש הוא רק משחק ולא יותר.

מבלי להודיע לאגו"י התחילו בוחנים את הילדים ומעבירים אותם למחנות קליטה סופיים, למרות ההחלטה שלא לשאול ילדים בגיל למטה מ-14, שאלו גם את פי הקטנים לאן הם רוצים ללכת. גב' סולד הודיעה כי תמסור לאגו"י 70 ילדים ולא יותר והיא מאשרת בתור מקומות קליטה את הקבוצים בכ"ס ובגדרה ואת ב"ס "חורב" בלבד. ביום ב' ניסן כתב הוע"פ אל גב' סולד:

בקשר לשיחתי עם כב' אתמול תוכל לשער, שיחה זו הדריכה מאד את מנוחתי והרגיזה אותי באופו גורא ומצאתי לנחיצ' לבא לכב' במכתב דלהלן:

אכנס כב' בקשה אותי לא למסור הדברים לאחרים עד יום שני הבא, אבל תבין, שזוהי בשבילי אחריות גדולה ומעמיסה לחכות עד לאחר חלוקת הילדים ובינתים מתקיימת חלוקת הילדים בלעדיו למקומות הקליטה. כאילו אין אני במציאות, כנגד זה אני מביע את התמרמרותי ומחאתי הנמרצה ביותר.

בשעת השיחה עם כב' נרגשתי כל כך עד שלא היו בידי המלים המאיימות לענות מיד והנני לנגוע כאן בכמה נקודות:

(א) אחרי שלשה חדשים של מ"מ ממושך ומיגע, שיחות ופגישות לאין ספור, בפניות לאין-סעור למצפונכם, לא להרחיב את תהום הפרוד בעת צרה כזו ליהדות להטות אוזן קשבת לדרישת היהדות החרדית באה התשובה שימסרו לנו ילדים רק בשביל שלשה מקומות קליטה בכפר סבא, גדרה, ו"חורב". הכרעה זו השפיעה עלי באופן מזעזע. דרשתי נמוקים, אבל מוכרחני לקבוע שלא שמעתי אף נמוק אחד שיצדיק קפוח זה.

(ב) הנני לקבוע, שכל הזמן היינו עסוקים בהכנות מקומות קליטה ומסרנו לכב' רשימה של מקומות בשביל 535 ילדים. בשיחה עם כב' בנוכחות הח"מ, ד"ר ברויאר ומר בייט הוסכם שפנימיות "בית יעקב" יוכרו כמקומות קליטה. כב' הוסיפה שמעוניינת לדעת מה היא הנהלת הפנימיה בב"ס "בית יעקב" בירושלים, ז. א. שפנימיות "בית יעקב" הובאו בפירוש בחשבון כמקומות קליטה. כן דרשו מאתנו כב' ומר בייט להמציא התקציבים של מקומות הקליטה שלנו, כמה כספים הושקעו, וכמה עדיין חסרים להשלמתם ויוסיפו לנו. בהודמנות זו העיר מר בייט, שבירושלים תקציב ההחזקה למקומות הקליטה יותר גבוה מבעיר קטנה. כן בקש מר בייט רשימה מוקטנת של מקומות הקליטה שלנו על פי התור, ובשעת מסירת הילדים למקומות הקליטה שלנו יתחשבו לפי תור זה, ז. א. שלא ה" כל ספק לגבי שאר מקומות הקליטה שלנו בפנימיות ובבתי"ס בירושלים ובמושבות.

כל הזמן גששו באפלה, לא ידענו אי-אלה מקומות קליטה להכין קודם, תבעו השלטת העברית במקומות הקליטה, הסכמנו; יותר ארצישראליות בחנוך הסכמנו, חקלאות ומקצוע, הסכמנו; והיינו מיכנים לכל. בינתיים השקענו סכומים עצומים לקדור מקומות הקליטה שלנו שעלו לנו למעלה מ-3 אלפים לא"י ובפעם אחת נותנים לנו תשובה שמכירים רק בכפר-סבא, גדרה, ו"חורב", בנמוק שהללו שמשו גם מקודם מקומות קליטה של אגו"י, ושוב נמקו הדבר שכב' לא היתה בבריאות ולא יכלה לבקר את מקומות הקליטה, האם זהו נמוק לקפוח כזה? האם יש אסילו מה להתוכח על נמוק כזה, שאינו הולם לגמרי את הקפוח הגדול הנעשה לנו.

(ג) כפי שכב' הצהירה בעצמה, הרי רוב הילדים שבחנה הלכו בפולין כב"ס "בית יעקב" ומהם אמרו שהיו מניחים תפילין ועכשיו לא מניחים ומהם השיבו

"בית יעקב" כן, אג"י לא, האם אין זה מבליט למדי, שכל זהו פרי התעמולה כל הזמן נגד הדת ואג"י, ואנו שואלים, איך אפשר לעבור במחל יד על בחינה זו ולהגיד, שכל הילדים הללו אין להם שיכות לאג"י ומכל ילדי טיברון, שהוכח שהם רובם ככולם ילדי פולין בני הורים דתיים קבעו רק כשמונים ילדים לאג"י.

(ד) אני מצהיר, שבשאל הילדים אין לו כל ערך אחרי הפרוצס הארוך של הרחקת הילדים מהדת והתעמולה נגד אג"י החל מטיברון דרך בחנות המעבר ועד הטיול האחרון בעמק, שהי' התעמולה בולטת, שהילדים ילכו לקבוצים הבלתי-דתיים. משאל כזה אינו יכול להיות גירם קיבע לא בנוגע לילדים שלמעלה מ-14 ומעלה ומכש"כ שהיא אבסורד לגבי הילדים שלמטה מ-14, שמלכתחילה לא החליטו לשאול אצלם ולהפך הודיעו לנו שהוחלט לא לשאול אותם.

ואם כבר הוכח, שהילדים הם מהירים דתיים, אף אחד לא יבחישי, שאג"י יצגה את החלק הארי של היהדות הדתית בפולין ולכן קפוח כזה הוא שערוריה שא"א לעבור עליה בשתיקה, קפוח שאין למעלה הימנו וגזל נפשות מחיק הוריהם, שרצו שילדיהם יחונכו ברוח התורה והיהדות הנאכנת.

(ה) הגב' סולד הבטיחה לנו פעמים אין ספורות וגם השבוע, שאג"י תשותף בחלוקת הילדים למקומות הקליטה ואברה לנו במפורש כל הזמן, ירק אתמול אמרה שרוצה לבא אתי בקשר בענין זה, ואם כן מה נתרשש פתאום, שהילדים מתחלקים מבלי ידיעתנו, האם צחוק עושים לנו? (אכנס נכון, שאחרי שיחתנו טלפנה אלי שנשלח ב"כ למקוה-ישראל) ומדוע שולחים כבר הילדים שבמחנות המעבר בירושלים למקומות הקליטה בלי ידיעתנו אפילו?

(ו) העובדות הללו מוכיחות עד כמה רוצים להתגרות בנו, עד כמה רוצים לפרוט על העצבים שלנו, ואמנם איני יכול להגיד מה תהי' דעת החברים שלנו י"קפוח זה ממש ידחים אותם, אבל כפי שאני מכיר, את תכונת נפשם, יביאי הדברים לידי החלטה, שנותר לגמרי על קבלת הילדים מכם.

(ז) לשיטתכם, שיתחשבו לפי החיר במקומות הקליטה שלנו, הלא כפרסבא וגדרה אינם עומדים במקומות הראשונים ברשימתנו, וביותר מתמיה ענין "חורב" שלפי החור עמד במקום ה-17 ובחרתם כי לברית שאתם יודעים שהילדים הם רובם מפולניה, וב"ס זה מיועד לילדי גרמניה, ואם אני הכנסנו את ב"ס "חורב", הרי זה מפני שחשבנו להשיג מספר היותר גדול של ילדים, שביניהם יהיו גם כאלה שאפשר למסורם שמה.

(ח) רצוננו רק להדגיש, זה שלשה חדשים שאנו מנהלים אתכם מ"צ, השקענו יגיעת בשר ורוח, נאמצים כספיים לסדור והכנת מקומות הקליטה שלנו, תוכלו איפוא לשער עד כמה הדבר יגרום התמרמרות אצלנו, הגם שאני מקוה, שברגע האחרון תבא אצלכם התפכחות לשנות הדבר באופן הגון, בכל אופן, מצפינו נקי.

(ט) הדגשתי לכם כמה פעמים, שאנו מאמינים שההצלה היחידה לשוב ולעם ישראל היא להעמיד עצמה על בסיס האמונה הישראלית, שהיתה מקור החיים של האומה העברית בכל הדורות, ואם עכשיו ניצולו אלף ילדים מחופת הנאצית, יש למסורם לחנוך דתי, אבל אם אירע ההיפך, שהרחיקו את הילדים מהדת ורוצים למסורם לחנוך בלתי-דתי נגד רצון הוריהם הרי זו שערוריה עד לשמים.

(י) אנו בסשנו מבט לכא ליד הבנה עם היהדות החרדית שבאג"י, שבעת צרה זו אין להרחיב את תהום הפרוד. הוצ"מ עורר השכם והערב את ראשי הסוכנות, שאין עכשיו הזמן לחפור תהום בין חלקי הישוב, אבל אם רוצים דוקא לתת מכה לאג"י, הנו בהכרח מלאה, שממנה זו תצא אג"י יותר חזקה ובצורה! אנו מסירים מעלינו כל האחריות, ואיננו רוצים אפילו להכנס בפרטים לאיראלו מסקנות מרחיקות לכת הדבר יביא. בקשתי, התחננתי, הוחרתי פעמים אין מספר והאחריות עליכם. אין זה ענין של מר"מ עם אישיות זו או אחרית, זה קפוח לגבי תנועה שלמה בישראל המיצגת חלק גדול וחשוב של כלל ישראל, אותו החלק שעדיין נשאר נאמן לאלקי ישראל ותורת ישראל ואם בשעה האחרונה לא ישתנה המצב נדע להסיק המסקנות.

אל הסוכנות היהודית נשלח מעם הוועה"ם ביום ג' ניסן המכתב הבא:

בישיבה מלאה של הוועה"ם העולמי של אג"י הוחלט לפנות אליכם ברנע האחרון לאור קפוח אג"י בענין ילדי טיהרן בפניה דלהלן:

בימים טרופים אלה לעמנו רצינו למנוע ריב-אחים בשעה שאנו זקוקים לאחדות. זה שלשה חדשים שאנו פונים אליכם בכתב ובעל-פה, עוררנו, תבענו ודרשנו מכל אחד מכם לכא אתנו ליד הבנה.

חשבנו ואנו חושבים, ילדים יתומים אלה, שאילו היו הוריהם בחיים היו מחנכים אותם לחנוך דתי, והיו נשארים יהודים דתיים. לא יתכן בשום אופן שדוקא בא"י ימסרו אותם לחנוך בלתי-דתי בגודל רצון הוריהם הי"ד.

חשבנו ואנו חושבים, כי אחרי שכבר נקבע, ש-80% מהם, הם דתיים, שחונכו בחורים ובבתיים, "בית יעקב" בפולין, והכל יודעים שאג"י יצגה את החלק הארי של היהדות הדתית בפולין, יכירו בזכותה של אג"י ודרישותיה.

בקשנו, התחנונו כל הזמן להבנה הדדית בשאלה זו, לדאבוננו היו כל מאמצינו לשוא ופתאום מודיעים לנו כחשאי, מה שנתפרסם היום בפומבי, שנקבעו לנו 80 ילדים ולא יותר, וכל זה ללא כל הבנה מוקדמת אתנו, ללא כל ידיעה ובגודל לכל ההבטחות שלכם, שאף אחת מהן לא נתמלאה.

קפוח כזה אחרי כל הקפוחים בשטח ההדרכה ובכל השטחים, ואחרי מאמצים בלתי פוסקים אצלכם בענין זה, הוא שערורי. עד לשמים. אנו נקראים כאן נגד רצוננו למלחמה תרבותית, שלא הי' כמוה בישוב, היאבקות שרצינו למנוע כל הזמן, מחמת שאין השעה רצויה לה, אבל אם אתם מכריחים אותנו לכך, נקבלה.

הצהרנו לכם כל הזמן, שביחס הולול אלנו אתם תופרים תהום עמוק לרגלי הישוב העברי הצעיר, שקשה לשער תוצאותיו מראש. המרידות שנצטברה בלב הצבור על ענוי היהדות באירופה, ושגדלה עוד יותר עם מסירת אלף היתומים פליטי התוסת לחנוך החפשי, תמצא את בטויה המלא.

אנו רואים בסדור הזה של שאלת ילדי טיהרן תקדים מסוכן לסדורם של 30 אלף ילדי הפלטים שיבואו, אנו מסירים איפוא מעלינו כל האחריות לאמצעים שנאחו בהם להצלת ילדי ישראל לחנוך דתי, ונגד העושק הזה של ילדים מחיק הוריהם לחנוך חפשי, ברור שנהי' מוכרחים להסיק המסקנות מהמצב הזה, ועל אחת מהן אנו מזהירים אתכם כבר מעכשיו, שנהי' מוכרחים למרות רצוננו לפנות אל הממשלה, כדי למנוע מהסדור הנוכחי ישמש תקדים לילדים שיבואו.

אנו רוצים להמנע מזה, אבל יחסכם המעליב והמחפיר לגבינו, יכריח אותנו לכך. שום אומה ולשון לא היתה מרשה לעצמה יחס כזה לאנשי דת שבה, כפי שאתם מתיחסים לאותו חלק בישראל, שנשאר נאמן לאותה יהדות, כפי שהבינוה הוריהם בכל הדורות.

אנו קוראים איפוא אליכם ברגע האחרון לתקן הקפות הזה.

על שני המכתבים האחרונים נתקבלה התשובה הבאה מיום 12 לאפריל ביחד עם הידיעה כי לאגודת ישראל מוסרים שלשים ושנים ילדים:

בישיבה של הועדה לעליית ילדים ונוער שעליה הסוכנות היהודית, שנתקמה תמול הוחלט:

עליית הנוער תשמש במקומות הבאים:

1. בית הספר לילדים וילדות "חורב" בירושלים; 2. המשק בכפר-סבא; 3. משק "חפץ-חיים" בגדרה.

חוץ מזה תבדוק את המקומות שיש לכם במגדאל ובזכרון-מאיר מיד ואם הם מתאימים לדרישות עליית הנוער תשתמש גם בהם.

בימים אלה הגנו מסימים את בדיקת הילדים מנקודת מבט דתית בכל המחנות ועושים את כל המאמצים כדי לחסל אותן עוד לפני הפסח ונבא בקשרים אתכם בדבר העברת הילדים המשתייכים לאגודה אל מוסדותיהם.

אני מבקשת לאשר את קבלת המכתב הזה ותכניו.

בכבוד רב: ה. סולד

כך נסתיים מו"מ שאגוי נהלה עם הסוכנות היהודית במשך שלשה חדשים, מתוך רצון טוב ושאיפה כנה למנוע מחלוקת ולהגיע לידי הסכם. במשך שלשה חדשים הוליכו את אגויי שולל. בהבטחות שוא, שאף פעם לא רצו לקיימן, בקשו להרדים את ערנותה של אגויי. עשרת מונים החליפו את התלותיהם בכונה. לא מו"מ נהלו, אלא התעללו באופן גס ומחפיר באגויי. מנהיגי הסוכנות, אנשים המתמרים להיות מנהיגי העם היהודי, הפירו בלי כל בושא את הכרזותיהם הפומביות, סובבו את אגויי בהבטחות שוא. אגויי נתנה אמן בכנותה של הגב' סולד. קשה הי' להעלות על הדעת, כי אשה רבת פעלים זו אשר מאחרי עשרות שנות עבודה סוציאלית, לא תהא עומדת בדבורי. נתגלה האמת המצער, בלשכת עליית הנוער שולטת לא הגב' סולד, אלא הפקידים השונים, המקבלים הוראות ממרכזי המפלגות, שאליהם הם משתייכים. הגברת סולד משמשת שלט גוז וכלי שרת בידיהם, ושמה מחפה על כל תעלוליהם. "הבוקר" מיום כ"ח אייר כותב במאמר מערכת: ילדי טיהרן והסוכנות היהודית

מתברר גם כן, שהנהלת הסוכנות אינה משתדלת להצדק את המחזה המעציב, שהוצג בפני הישוב והעולם כאשר התחיל הטיפול בילדי הפליטים. היא אומרת עכשיו, שכל הטיפול נמצא בידי המוסד, ששמו עליית הנוער ושבראשו עומדת הגב' סולד.

איננו חושבים, שיש להנהלת הסוכנות להתנאות בתירוצי זה.

וצריך להביע, לדעתנו, התנגדות מיוחדת לנסיון, להסתתר, בענין זה, מאחורי גבה של הגב' סולד מומן יש להצטער על השימוש לרעה, הנעשה בהתמדה ובמקרים מרובים בשמה של האשה הנערצת. הגב' סולד עשתה גדולות בעד הצילנות ובעד בנין

הארץ והיא דמות מיוחדת במינה בתולדות הציונות. היא מחוננת בכשרונות גדולים, וכוחה הפיזי עמד לה בגיל, שמעטים אך מגיעים אליו. אבל הגיל הוא כעת בכל זאת בעוכריה בהתרועעות הפוליטית, המתחוללת סביבתה, ואם היא מוסיפה לתת את שמה לעבודה הקשורה בעלית הנוער, אין זאת אומרת, שיש בכוחה לשלוט על הכוחות הפועלים בעבודה זו, אחד נגד השני.

השעוריי היא הפעם כה בולטת, עד שפקחה עינים רבות בארץ ובחו"ל. לשכת עלית הנוער הפסידה לחלוטין את האמון שהצבור רכש לה, פרשת ילדי טיהרן, היא כשלונה הגדול, אין היא זכאית ואינה ראוי' להיות אפוטרופוס על ילדי ישראל, בני קדושים.

הקורא האוביקטיבי שיעיין בחליפת המכתבים המסמנת את התפתחות המו"מ בין אגו"י והסוכנות, יווכח, עד כמה הסתייגה אגו"י מכל התנצחות מפלגתית, עד כמה כבשה בקרבה את היצר המפלגתי ואפילו לפעמים את רגש הכבוד העצמי והכל מתוך אחריות כלפי השעה האיומה וכלפי הילדים שארית הפליטה. כמה מרץ וכוחות השקיעה במפעל ילדי ישראל, בהכנת מקומות הקליטה ועל כולם במו"מ המיגע והמביש. אגו"י לא הניחה מנהיג אחד של הסוכנות, שלא דנה אתו על ענין ילדי טיהרן, כולם העניקו הבטחות אדיבות ביד רחבה והתוצאה ידועה. בכדי שלא להעמיס על הקורא לא מסרנו דו"ח על כל השיחות שנעשו תכופות, בעיקר בזמן האחרון. הרי רשימה קצרה של הבטחות מופרות והודעות בלתי נכונות מטעם הסוכנות:

(א) טרם עלו הילדים ארצה, הודיעו כי רק 14 ילדים דתיים המה, לאחר שהילדים הגיעו נאלצו להודות כי 80%—90% מהילדים יש לראותם כילדים דתיים.

(ב) הבטיחו מחנה מעבר לאגו"י ולא נתנו.

(ג) הבטיחו לכל הפחות מדריך אחד לכל מחנה ולבסוף, אשרו רק חמשה מדריכים, ל-11 מחנות.

(ד) בחזור הראשון קבעו כי אין ילדי טיהרן מסוגלים לפסוק בדבר חנוכה הדתי ואח"כ קבעו כי בני 14 ומעלה יש לראות כמסוגלים לכך.

(ה) הודיעו במכתבים ובעתונות, כי ילדים למטה מגיל 14 יחולקו בהתאם לבית הוריהם ולא בהתאם לרצונם ולבסוף העבירו משאל גם בין הקטנים וילדים בני שש נמצאו מוכשרים לקבוע את עתידם.

(ו) הבטיחו תחילה למסור לאגו"י 200 עד 250 ילד אח"כ הפחיתו את המספר ל-80 ולבסוף מסרו 30 ילד.

(ז) למרות כי נמצאה בידם רשימה של 620 מקומות קליטה שהוכנו ע"י אגו"י ולמרות שלא בקרו בהם וממילא לא יכלו לפוסלם, פרסמו במסיבת עיתונאים, כי מוכנים רק 350 מקומות קליטה דתיים וברובם המכריע של הפועל המזרחי.

(ח) הבטיחו, למסור את תלמידות בית יעקב לאגו"י ולבסוף בשעת החלוקה לא מסרו אף אחת, מתלמידות בית יעקב לאגו"י.

ההתעללות המחפירה של מנהיגי הסוכנות בצבור החרדי המיוצג ע"י אגודת ישראל, הושלמה, בפעולותיהם ובעבודתם של המדריכים השונים במחנות המעבר, שהשתמשו בכל דרכי הפתוי ואלמות, לצוד את נפש הילדים ולהעבירם על דעתם ודתם. על כך בפרק הבא.